

Gerard Marlet,
Roderik Ponds, Clemens van Woerkens

Een nieuwe foto van Zutphen en omstreken

Eindredactie: Nadine van den Berg

Atlas voor gemeenten
Postbus 9627
3506 GP UTRECHT
T 030 2656438
F 030 2656439
E info@atlasvoorgemeenten.nl
I www.atlasvoorgemeenten.nl

© Atlas voor gemeenten, Utrecht, 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken

Functionele verbanden, afbakening, nulmeting en *worst case scenario*

Inhoud

1	Inleiding	7
2	Verzorgingsgebied	9
2.1	Werk	10
2.2	Voorzieningen	14
2.3	Natuurrecreatie	25
3	Afbakening	28
4	Nulmeting en <i>worst case scenario</i>	35
4.1	De aantrekkingskracht van Zutphen & omstreken	35
4.2	Werkloosheid en leefbaarheid in Zutphen e.o.	46
4.3	Conclusie	52
	Bijlage: Gebruikte indicatoren	54

1 Inleiding

De gemeente Zutphen werkt aan een nieuwe Strategische Visie. Het doel van die strategische visie is een stip op de horizon te zetten. Waar wil Zutphen staan in 2020? Hoe kunnen stad en regio ervoor zorgen dat de aantrekkingskracht en economische vitaliteit duurzaam worden gewaarborgd, en de inwoners kunnen blijven profiteren van de kansen die de stad en regio bieden?

Als input voor de Strategische Visie is een foto van de stad Zutphen en haar omgeving gemaakt. Die foto valt in verschillende onderdelen uiteen. Allereerst is bekeken hoe de relaties tussen de stad Zutphen en haar omgeving er precies uitzien. Vervolgens zijn de sterke en zwakke punten van 'Zutphen & omstreken' in kaart gebracht, en verklaard. Dat leidt tot een eerste inzicht in urgente beleidsthema's voor de toekomst. Daarna is met een aantal scenario's aangegeven welke gevaren er potentieel op Zutphen afkomen, en hoe de stad daarop kan anticiperen. Hoe kunnen Zutphen & omstreken optimaal blijven profiteren van de historische en natuurlijke kwaliteiten die ze bieden?

In het onderzoek is allereerst gekeken naar het verzorgingsgebied van de stad Zutphen. Voor werk en diverse voorzieningen is berekend welk deel van de inwoners van de omliggende woonlocaties afhankelijk is van de stad Zutphen. Daarmee wordt duidelijk wie er in welke mate in de omgeving profiteert van het werk en de voorzieningen in Zutphen. En omgekeerd; van welke voorzieningen (zoals natuur en horeca) in de omgeving van de stad profiteren de inwoners van Zutphen het meest? In hoofdstuk 2 wordt verslag gedaan van dit deel van het onderzoek.

Op basis van de analyse van de functionele verbanden tussen Zutphen en de omliggende woonlocaties is bepaald wat het optimale gebied is voor lokaal bestuur. Daarbij is in eerste instantie geen rekening gehouden met bestaande bestuurlijke grenzen. De analyse is uitgevoerd op het laagst mogelijke schaalniveau, waardoor bestaande gemeentegrenzen worden doorsneden. De resultaten daarvan staan in hoofdstuk 3. Om de bruikbaarheid van deze analyse te vergroten wordt in dat hoofdstuk ook een kaart gepresenteerd met het optimale gebied voor regionale samenwerking, waarin wel rekening is gehouden met de huidige gemeentegrenzen. Dat levert een antwoord op

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

de vraag met welke gemeente(n) Zutphen de komende tijd het beste zou kunnen samenwerken.

Vervolgens is voor dat gebied een nulmeting verricht (hoofdstuk 4). Hoe staan Zutphen & omstreken er op de verschillende beleidsterreinen voor ten opzichte van andere regio's in Nederland? In dat hoofdstuk wordt ook naar de toekomst gekeken. Welke potentiële gevaren komen er op Zutphen af? Er wordt een aantal scenario's doorgerekend die laten zien wat de impact van die potentiële gevaren op Zutphen & omstreken is. Die toekomstverkenning leidt tot een tweede set van urgente beleidsthema's, waarmee Zutphen de potentiële gevaren kan afwenden, en kan zorgen voor een duurzaam aantrekkelijke en economisch vitale stedelijke regio.

2 Verzorgingsgebied

In het onderzoek is allereerst gekeken naar het huidige en toekomstige verzorgingsgebied van de stad Zutphen. Voor werk en diverse voorzieningen is met kwantitatieve analyses berekend welk deel van de inwoners van de omliggende woonlocaties gericht is op de stad Zutphen. Daarmee wordt duidelijk wie er in welke mate profiteert van het werk en de voorzieningen in Zutphen. Omgekeerd is berekend op welke gebieden in de omgeving (de inwoners van) Zutphen in welke mate gericht zijn. Daarmee kan worden bepaald waar de grens van het verzorgingsgebied van Zutphen voor verschillende functies ophoudt, en waar die van andere steden begint.

De analyse houdt behalve met het aanbod van werk en voorzieningen rekening met de behoefte aan variëteit, diversiteit en kwaliteit bij de potentiële werknemer en consument, én de bereidheid om daarvoor te reizen. De behoefte aan variëteit betekent dat een inwoner van een bepaald gebied een keuze wil kunnen maken uit een voldoende gevarieerd aanbod aan banen of voorzieningen. De bereidheid om te reizen zorgt ervoor dat het belang van voorzieningen voor een inwoner van een bepaald gebied afneemt naarmate die voorzieningen verder weg liggen. Een lage behoefte aan variëteit leidt over het algemeen tot een voorkeur voor het gebruik van de lokale voorzieningen, een grote behoefte aan variëteit leidt tot een voorkeur voor verder weg gelegen locaties, waar het aantal voorzieningen groot is; meestal de dichtstbijzijnde wat grotere stad. Een geringe bereidheid om te reizen leidt tot het gebruik van lokale voorzieningen, een grotere bereidheid om te reizen tot het gebruik van verder weg gelegen voorzieningen.

Een inwoner van een bepaalde locatie maakt een inventarisatie van de in de buurt aanwezige banen en voorzieningen. Hij voert zijn bereidheid tot reizen net zo lang op totdat hij genoeg keuze (variëteit en kwaliteit) heeft. Wat 'genoeg keuze' is, is niet voor iedere inwoner van die locatie hetzelfde. Sommige mensen nemen genoeg met een beperkte keuzemogelijkheid dichtbij, anderen willen een grotere keuzemogelijkheid, en zijn bereid daarvoor verder te reizen. Als zich dichtbij de woonlocatie veel werk of voorzieningen bevinden, is de bereidheid om verder te reizen meestal gering. De meeste inwoners van Zutphen zullen bijvoorbeeld genoeg nemen met het winkelaanbod in de stad zelf, en niet bereid zijn voor nog meer keuze naar een andere stad te reizen. Voor veel inwoners van Lochem

zal dat mogelijk niet gelden, zij zullen wellicht wel bereid zijn om voor meer diversiteit naar Zutphen, of een andere stad, te reizen. Een individuele inventarisatie van de mogelijkheden zal over het algemeen worden afgebroken zodra een stad met relatief veel voorzieningen 'bereikt is'. Nog verder zoeken levert dan niet veel extra keuzemogelijkheden meer op. Een stad met veel voorzieningen in de buurt van een woonlocatie zal al snel de voorkeurslocatie voor de inwoners van die locatie zijn.

Vanuit elke woonlocatie in de regio is op die manier berekend hoe belangrijk het werk en de voorzieningen in Zutphen voor de inwoners van die woonlocatie zijn. Voor alle voorzieningen is de afhankelijkheidsrelatie van de omgeving met een stad een uitkomst uit de hierboven besproken analyse. De uitkomst van die analyse is het aandeel inwoners van een bepaalde woonlocatie dat voor werk of voorzieningen afhankelijk is van een bepaalde stad. Omgekeerd is berekend wat de bijdrage van de omgeving is aan het aanbod aan werk, natuur en recreatiemogelijkheden voor de inwoners van Zutphen. De analyse is uitgevoerd op postcodeniveau omdat dat een zuiverdere benadering van het gedrag van werknemers en consumenten oplevert dan een analyse op gemeenteniveau. In de kaarten en tabellen hieronder zijn – omwille van de bruikbaarheid – de resultaten per thema op gemeenteniveau gepresenteerd.

2.1 Werk

De analyse voor werk is gebaseerd op de feitelijke pendel voor hoofdbanen; de baan waaruit het grootste inkomen wordt verdiend (bron CBS). De primaire bron voor deze gegevens zijn de belastingaangiftes. De pendelgegevens worden door het CBS alleen op gemeenteniveau gepubliceerd. Daarom is een deaggregatie naar het 4-positie-postcodeniveau gemaakt op basis van de percentuele bijdrage die elke woonkern levert aan het potentiële arbeidsaanbod van de bedrijven in een bepaalde stad.

In onderstaande tabellen en kaarten zijn de resultaten gepresenteerd vanuit het perspectief van de omgeving van Zutphen: de uitgaande pendel vanuit de omliggende gemeenten naar Zutphen toe, als percentage van het aantal werkenden in die gemeente. Ofwel: Hoe belangrijk is de stad Zutphen als werkgever voor de omgeving?

Uit de tabel en kaarten blijkt dat een belangrijk deel (ruim 48%) van de beroepsbevolking van Zutphen in Zutphen zelf werkt. Dat is niet uniek voor Zutphen, maar geldt voor de meeste gemeenten in Nederland. De meeste mensen werken namelijk nog steeds in de plaatselijke detailhandel of andere lokaal verzorgende sectoren. In veel andere steden is dit percentage overigens hoger; in Nijmegen werkt bijvoorbeeld meer dan 63% van de beroepsbevolking in de eigen stad,¹ en ook in een relatief kleine stad als Doetinchem ligt dat percentage nog altijd op 54%. Wat dat betreft wonen er in Zutphen meer 'forenzen' dan in veel andere steden. En dat percentage neemt ook toe, want vijf jaar geleden werkte nog meer dan de helft van de beroepsbevolking uit Zutphen in de eigen stad. Wat verder opvalt is dat verreweg het grootste deel van de beroepsbevolking uit Zutphen werkt in de dienstverlening, waarvan weer een belangrijk deel in de zorg.

Van de beroepsbevolking uit de omliggende gemeenten Lochem, Brummen en Bronckhorst werkt zo'n 10 tot 15% in Zutphen. Van de beroepsbevolking uit de overige gemeenten in de buurt is minder dan 5% in Zutphen werkzaam. Die regionale uitstraling van de werkgelegenheid in de stad Zutphen is relatief gering. De meeste andere steden in Nederland zijn voor hun regio een belangrijkere werkgever. Toch heeft de stad Zutphen voor werk een duidelijk verzorgingsgebied. Een belangrijk deel van de inwoners van de gemeenten Brummen en Lochem zijn voor werk vooral op de stad Zutphen aangewezen. Dat geldt ook voor een aantal woonkernen in de gemeenten Bronckhorst (Vorden) en Berkelland (Ruurlo). Dat gebied (kaart 2.2) zou voor arbeidsmarktbeleid dan ook de optimale functionele regio zijn.

¹ G. Marlet, R. Ponds, C. van Woerkens, 2013: Een nieuwe foto van Nijmegen en omgeving (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

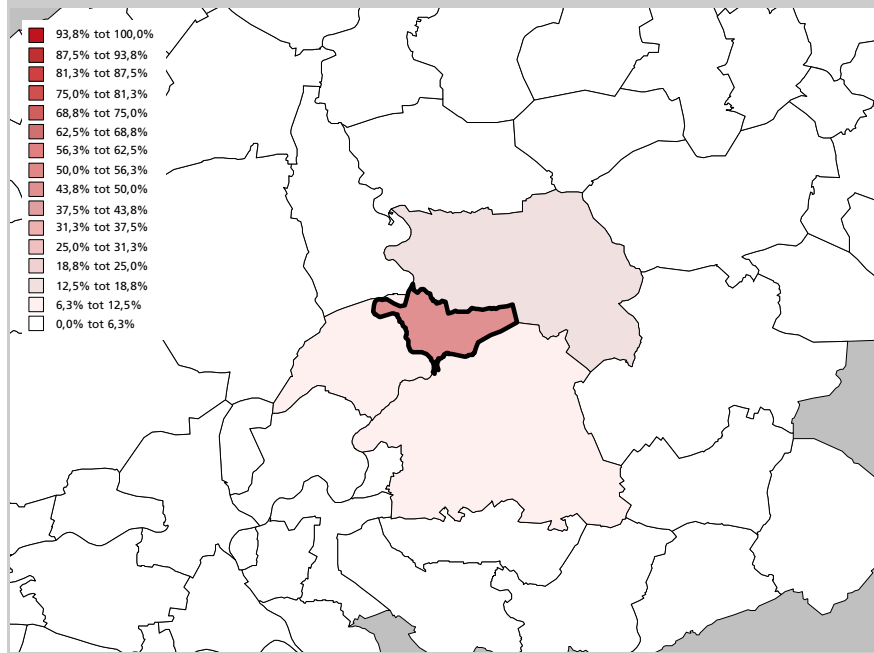
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Tabel 2.1 Het belang van de werkgelegenheid in Zutphen voor de regio

Gemeente	Uitgaande pendel naar Zutphen (x 1000 personen)	Afhankelijkheid van Zutphen (percentage van de werkzame beroepsbevolking in de gemeente dat voor werk afhankelijk is van Zutphen)
Zutphen	9,8	48,28%
Lochem	2,1	15,79%
Brummen	1,0	11,11%
Bronckhorst	1,6	9,76%
Berkelland	0,6	2,91%
Voorst	0,3	2,88%
Deventer	1,1	2,40%
Doesburg	0,1	2,38%
Rheden	0,3	1,76%
Doetinchem	0,4	1,56%
Oost Gelre	0,2	1,33%
Montferland	0,2	1,28%
Olst-Wijhe	0,1	1,28%
Rijssen-Holten	0,2	1,19%
Oude IJsselstreek	0,2	1,14%
Losser	0,1	0,98%
Waddinxveen	0,1	0,87%
Duiven	0,1	0,81%
Aalten	0,1	0,80%
Winterswijk	0,1	0,76%
Zevenaar	0,1	0,68%
Apeldoorn	0,5	0,68%
Oldenzaal	0,1	0,65%
Hof van Twente	0,1	0,65%
rest Nederland	3,9	0,06%

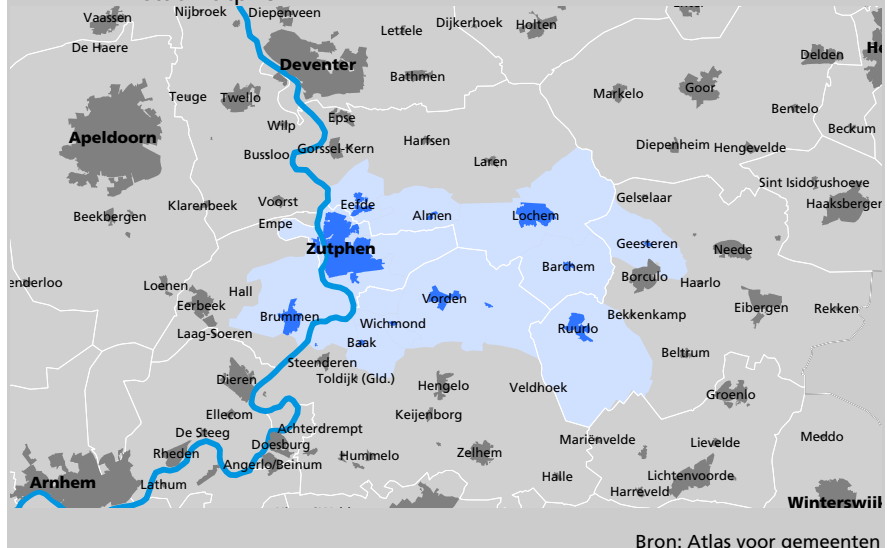
Bron: Atlas voor gemeenten

Kaart 2.1 Belang van de werkgelegenheid in Zutphen voor de regio

Bron: Atlas voor gemeenten

Kaart 2.2 Welke woonkernen zijn voor werk het meest afhankelijk van de stad Zutphen?

Bron: Atlas voor gemeenten

2.2 Voorzieningen

De meeste eerdere pogingen om regio's op objectieve gronden af te bakenen – zoals bij het bepalen van de zogenoemde COROP-gebieden – beperken zich tot de reikwijdte van de regionale arbeidsmarkt, en de woon-werkpencil. Die methode is gebaseerd op een verouderde visie op de relatie tussen stad en omgeving. Steden hebben naast een productiefunctie steeds meer ook een consumptiefunctie.² Datzelfde geldt voor de omgeving van de stad die bijvoorbeeld belangrijk is voor de behoefte aan natuurrecreatie bij stedelingen. Daarom worden in dit onderzoek functionele relaties niet alleen bepaald voor werk (paragraaf 2.1), maar ook voor zoveel mogelijk voorzieningen (paragraaf 2.2), en voor natuurrecreatie (paragraaf 2.3).

Onderstaande tabellen en kaarten laten zien dat Zutphen als centrumstad voor voorzieningen belangrijker is dan voor werk. Van de gemeenten Brummen en Lochem is bijvoorbeeld meer dan twintig procent van de bevolking voor winkels en cultuur aangewezen op Zutphen (tabel 2.2 en 2.3). Zelfs van de inwoners van Deventer geeft volgens deze methode nog altijd meer dan tien procent voor winkelen de voorkeur aan Zutphen boven de eigen stad.

Alleen de winkels voor niet-dagelijkse boodschappen, ofwel: de winkels voor mode en luxeartikelen (bron: Vastgoedmonitor), zijn overigens in de analyse meegenomen. Het idee daarachter is dat mensen winkels voor dagelijkse boodschappen dicht bij huis willen, maar voor grotere aankopen en *funshopping* vaak aangewezen zijn op een nabijgelegen stad.³ De gebruikte reistijdwaarderingsfunctie voor winkels gaat ervan uit dat de meeste mensen bereid zijn enige tijd te reizen om te winkelen, maar dat die bereidheid voor langere reistijden vrij snel afneemt. Dat betekent concreet dat de winkels in Zutphen voor de inwoners van de omliggende gemeenten binnen 25 minuten reistijd belangrijk zijn, maar dat dat belang voor verder weg gelegen gemeenten relatief snel minder wordt.

Het percentage in tabel 2.2 is het aantal potentiële klanten voor de winkels in Zutphen, als percentage van het totaal aantal potentiële winkelbezoekers in de gemeente; ofwel de volwassen bevolking van 18 jaar en ouder. Van die volwassen inwoners in Zutphen zelf kijkt volgens deze methode 30,1% in

² G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers Nijmegen).

³ W. Christaller, 1933: Die zentralen Orte in Süddeutschland (Jena).

eerste instantie naar het winkelaanbod in de eigen stad, van de gemeenten in de directe omgeving is dat ongeveer een vijfde deel van de volwassen bevolking. Dat is een relatief laag percentage vergeleken met andere, grotere steden. Toch heeft Zutphen ook voor winkels een duidelijk verzorgingsgebied, dat erg lijkt op dat voor werk (kaart 2.4). Belangrijke verschillen zijn de kernen Ruurlo en Eefde, die wel voor werk maar niet voor winkels tot het verzorgingsgebied van de stad Zutphen worden gerekend. Voor Eefde lijkt dat een vreemde conclusie, maar dat komt omdat de omvang en diversiteit van het winkelaanbod in Deventer veel groter is dan in Zutphen, en het verschil in reistijd veel kleiner is dan op basis van de geografische afstanden (door barrières zoals het Twentekanaal) gedacht zou worden. Om die reden zijn veel mensen volgens deze analyse bereid om wat langer te reizen voor het grotere aanbod in Deventer.

De analyse voor cultuur (tabel 2.3 en kaarten 2.5 en 2.6) is gebaseerd op het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten (popmuziek, klassieke muziek, dans en theater).⁴ De gebruikte reistijdwaarderingsfunctie voor cultuur gaat ervan uit dat de meeste mensen bereid zijn enige tijd te reizen om een theater te bezoeken, maar dat die bereidheid voor langere reistijden (boven de dertig minuten) laag is. Ook in tabel 2.3 is het aantal potentiële theaterbezoekers voor Zutphen uitgedrukt als percentage van de volwassen bevolking (potentiële bezoekers) in de gemeente van herkomst. Die afhankelijkheid is vergelijkbaar met die voor winkels.

Voor het culinaire aanbod (tabel 2.4 en kaart 2.7) is niet gerekend met het totale aanbod, maar met de culinaire kwaliteit van dat aanbod. Die culinaire kwaliteit is gebaseerd op de beoordelingen die de gerenommeerde restaurantgidsen zoals *Michelin* en *Lekker* geven aan de restaurants in Zutphen (zie de bijlage voor een uitgebreide beschrijving van deze indicator). Zutphen vervult ook voor dat culinaire aanbod een centrumfunctie, maar het verzorgingsgebied is aanzienlijk kleiner dan voor cultuur (waarvoor dezelfde reistijdwaarderingsfunctie werd gebruikt), omdat er in de omliggende gemeenten zelf meer aanbod is. De regio heeft op culinair gebied dan ook een belangrijke verzorgende functie voor de stad.

⁴ De analyse beperkt zich bewust tot de podiumkunsten, en is niet verbreed naar musea, omdat blijkt dat de uitstraling van musea of héél plaatselijk of juist (en vooral) landelijk is. De reden daarvoor is dat museumbezoek vaak een dagje uit is, en dat mensen in hun woonplaatskeuze – anders dan bij de podiumkunsten – niet of nauwelijks rekening houden met de aanwezigheid van een museum. Zie: G. Marlet, J. Poort, C. van Woerkens, 2011: De schat van de stad. Welvaartseffecten van de Nederlandse musea (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Het verzorgingsgebied voor zorg (tabel 2.5 en kaart 2.8) is gebaseerd op een analyse met het aanbod aan ziekenhuizen, zowel algemene ziekenhuizen als academische ziekenhuizen, categorale ziekenhuizen en psychiatrische ziekenhuizen (bron: Vastgoedmonitor). Voor andere zorginstellingen ontbreken landsdekkende data, waardoor die niet in de analyse konden worden meegenomen. De modeluitkomsten voor zorg zijn gebaseerd op een sneller afvallende reistijdwaarderingsfunctie dan bij winkels, cultuur en het culinaire aanbod. De reden daarvoor is dat potentiële patiënten bij de keuze van een ziekenhuis anticiperen op mogelijke toekomstige spoedgevallen. Dat betekent dat vooral ziekenhuizen binnen een kwartier reistijd worden gebruikt, en dat verder weg gelegen ziekenhuizen snel minder belangrijk worden. Daardoor is de afhankelijkheidsrelatie van dichtbij gelegen gemeenten die zelf geen ziekenhuis hebben relatief groot; tussen de veertig en vijftig procent van de inwoners van Lochem, Bronckhorst en Brummen is voor ziekenhuiszorg in eerste instantie op Zutphen aangewezen. Voor verder weg gelegen gemeenten is dat belang een stuk kleiner omdat daar andere steden met (grotere) ziekenhuizen dichterbij liggen, zoals Arnhem, Apeldoorn en Deventer.

Het verzorgingsgebied voor onderwijs is bepaald voor de vestigingen van scholen voor het voortgezet onderwijs (bron: Vastgoedmonitor).⁵ De bijbehorende reistijdwaarderingsfunctie valt relatief snel af, omdat de meeste mensen simpelweg de school kiezen die zich het dichtst in de buurt bevindt. Dat komt omdat de meeste leerlingen per fiets reizen, waardoor een relatief korte afstand al snel tot een relatief lange reistijd leidt. Om die reden is de reikwijdte van het verzorgingsgebied van het onderwijs in Zutphen relatief klein, veel kleiner dan die van de andere voorzieningen in deze analyse. Bijna honderd procent van de potentiële leerlingen in Zutphen is op Zutphen zelf aangewezen; tweederde van de potentiële leerlingen in Brummen en eenderde van de potentiële leerlingen in de gemeente Lochem is in eerste instantie gericht op Zutphen. Ook van de potentiële leerlingen in Bronckhorst is nog ongeveer tien procent op Zutphen aangewezen. Het percentage van de potentiële leerlingen in Zutphen dat op de eigen scholen gericht is, is relatief hoog. In steden in de buurt, zoals Doetinchem en Deventer, ligt dat percentage duidelijk lager; rond de tachtig procent.

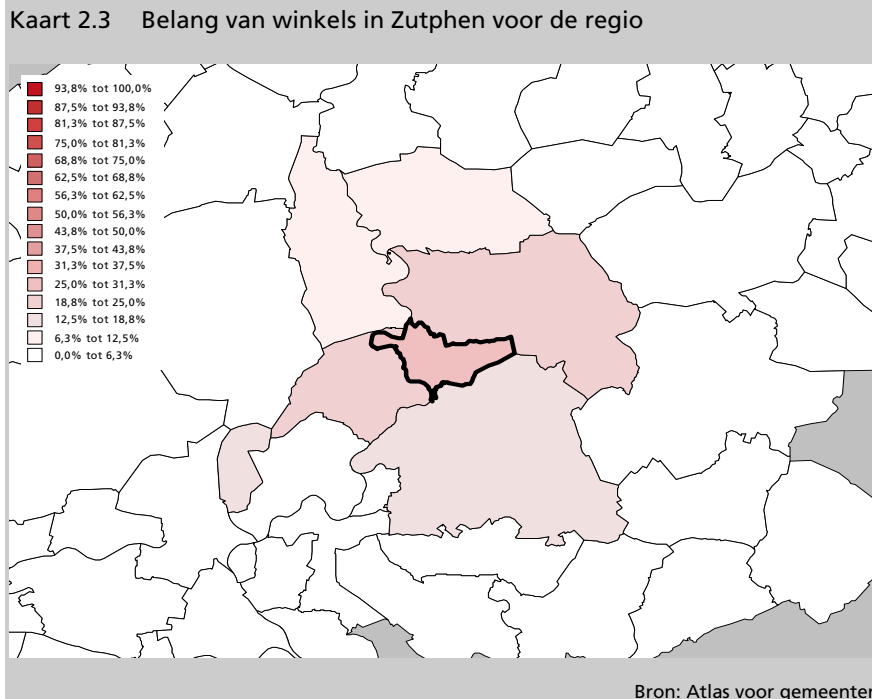
⁵ Daarbij is er noodgedwongen vanuit gegaan dat alle scholen dezelfde opleidingen bieden, hetgeen mogelijkwijze tot vertekende uitkomsten kan leiden. Ook met specifieke karakteristieken van de scholen – zoals het feit dat Zutphen een Vrije School voor voortgezet onderwijs heeft – kon in de analyse geen rekening gehouden worden, waardoor de centrumfunctie van Zutphen op dit gebied mogelijkwijze enigszins wordt onderschat.

Tabel 2.2 Het belang van winkels in Zutphen voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële klanten voor winkels in Zutphen	Als percentage van het totale klantenpotentieel in de gemeente
Zutphen	10.900	30,1%
Brummen	3.600	21,4%
Lochem	5.300	20,3%
Rozendaal	200	16,2%
Bronckhorst	4.400	15,0%
Deventer	7.700	10,1%
Voorst	1.800	9,5%
Rheden	1.900	5,5%
Berkelland	1.300	3,6%
Apeldoorn	3.800	3,1%
Doesburg	200	2,4%
Doetinchem	900	2,2%
Olst-Wijhe	200	1,4%
Epe	100	0,4%
Rijssen-Holten	100	0,3%
Oost Gelre	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

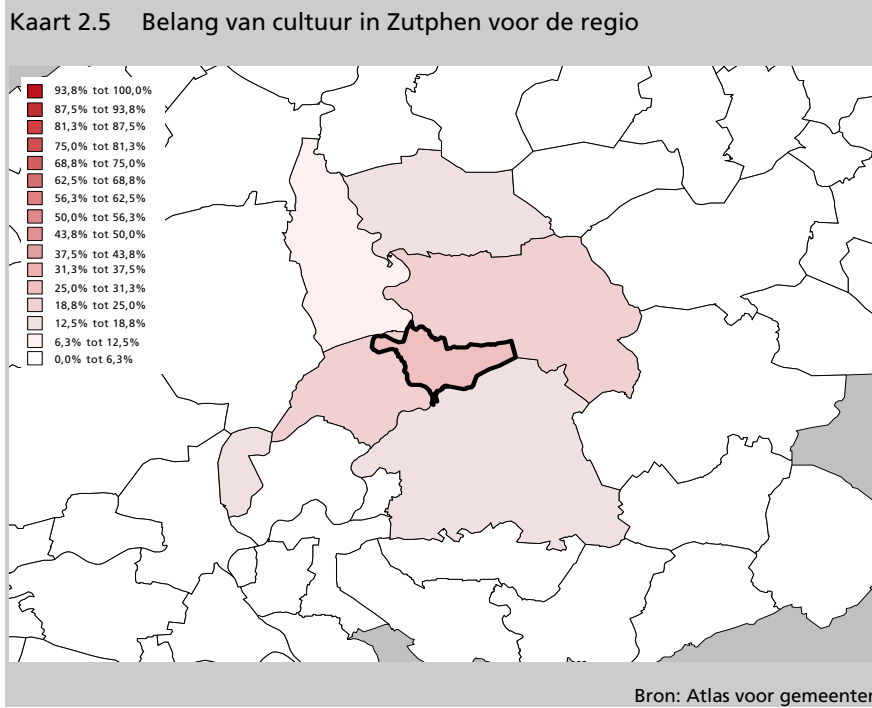

Tabel 2.3 Belang van cultuur in Zutphen voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Zutphen	10.800	29,4%
Brummen	3.800	22,3%
Lochem	5.500	20,8%
Rozendaal	200	18,6%
Bronckhorst	4.700	15,7%
Deventer	10.100	13,0%
Voorst	1.800	9,3%
Rheden	1.900	5,4%
Berkelland	1.300	3,7%
Apeldoorn	3.600	2,9%
Doetinchem	900	2,0%
Olst-Wijhe	200	1,6%
Doesburg	100	1,3%
Rijssen-Holten	100	0,4%
Epe	100	0,3%
Hof van Twente	100	0,3%
Oost Gelre	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

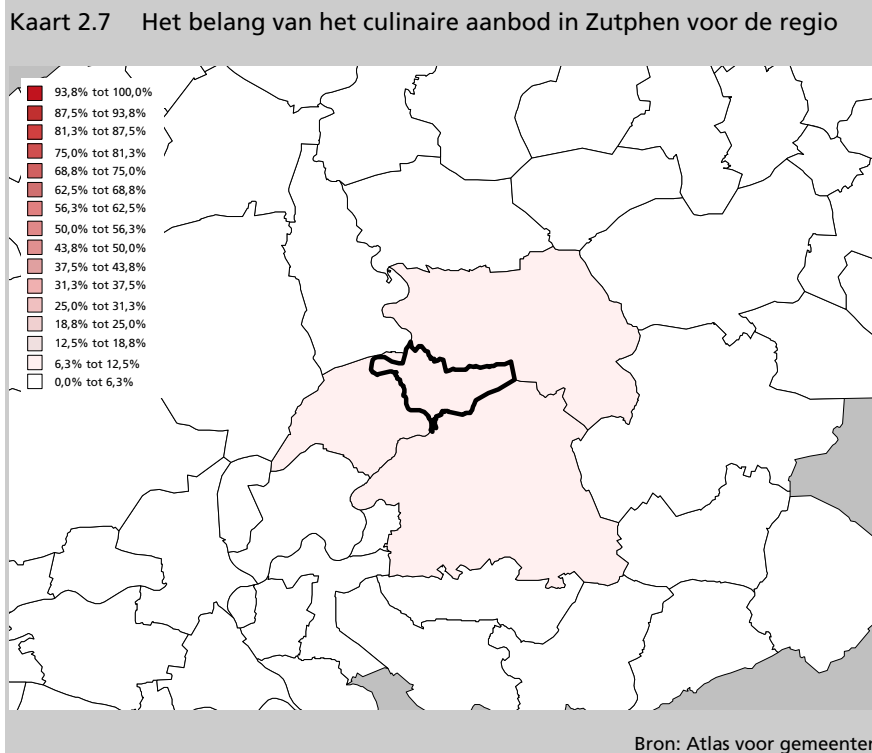

Tabel 2.4 Het belang van het culinaire aanbod in Zutphen voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële klanten	Als percentage van het totaal aantal potentiële klanten in de gemeente
Zutphen	2.700	7,6%
Bronckhorst	2.100	6,9%
Lochem	1.800	6,7%
Brummen	1.100	6,4%
Doetinchem	2.400	5,4%
Berkelland	1.800	5,0%
Deventer	3.800	4,9%
Oost Gelre	1.100	4,7%
Winterswijk	1.000	4,6%
Doesburg	400	4,6%
Voorst	900	4,6%
Oude IJsselstreek	1.200	3,9%
Apeldoorn	4.500	3,6%
Rheden	1.300	3,6%
Aalten	800	3,5%
Haaksbergen	500	2,6%
Hof van Twente	700	2,5%
Zevenaar	600	2,4%
Rijssen-Holten	600	2,3%
Montferland	600	2,2%
Rijnwaarden	200	2,1%
Duiven	400	2,0%
Olst-Wijhe	300	2,0%
Westervoort	200	2,0%
Wierden	300	1,9%
rest Nederland	9.400	0,06%

Bron: Atlas voor gemeenten

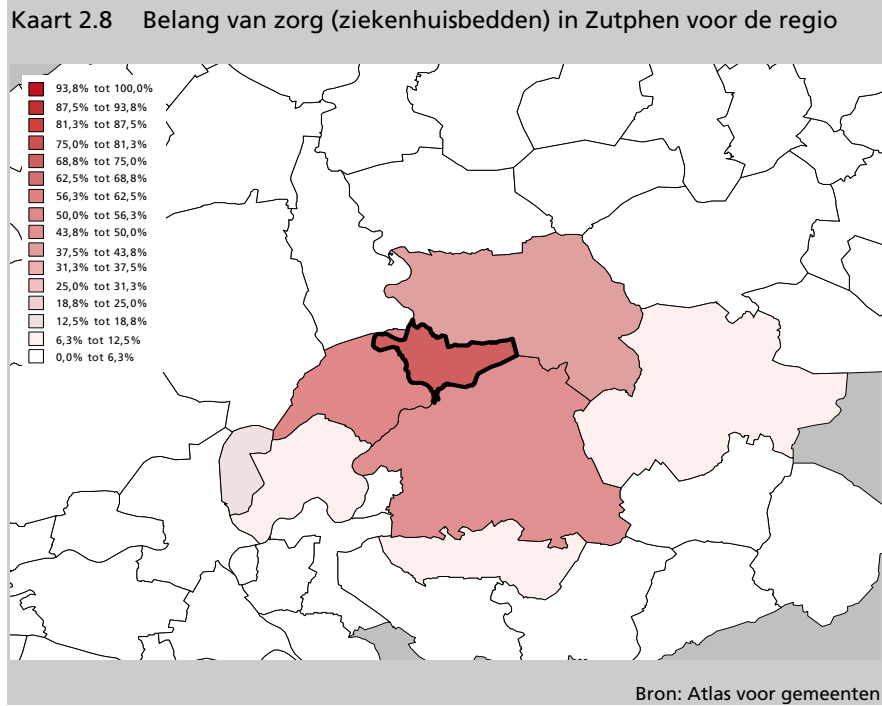
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Tabel 2.5 Belang van zorg (ziekenhuisbedden) in Zutphen voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële patiënten	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten in de gemeente
Zutphen	34.100	72,7%
Brummen	10.800	51,0%
Bronckhorst	18.300	48,4%
Lochem	14.100	42,5%
Rozendaal	200	14,0%
Berkelland	5.300	11,6%
Rheden	4.500	10,2%
Doetinchem	5.000	9,0%
Doesburg	200	2,1%
Oost-Gelre	300	1,1%
Deventer	600	0,6%

Bron: Atlas voor gemeenten

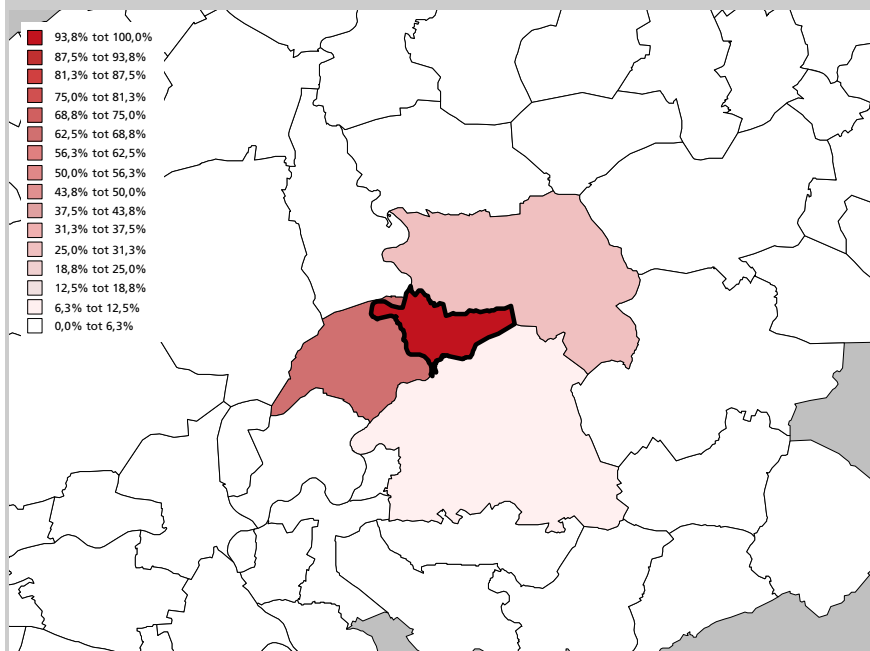
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Tabel 2.6 Het belang van voortgezet onderwijs in Zutphen voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële leerlingen	Als percentage van het totaal aantal potentiële leerlingen in de gemeente
Zutphen	2.750	98,1%
Brummen	790	64,1%
Lochem	600	30,6%
Bronckhorst	240	9,6%
Voorst	40	2,9%

Bron: Atlas voor gemeenten

Kaart 2.10 Belang van voortgezet onderwijs in Zutphen voor de regio

Bron: Atlas voor gemeenten

2.3 Naturrecreatie

Voor de voorzieningen die in de vorige paragraaf werden besproken, zijn het – met uitzondering van het culinaire aanbod – vaak de steden die verzorgend zijn voor de meer landelijke gebieden in hun omgeving. Voor naturrecreatie geldt echter vaak het omgekeerde, daar is het vaak de omgeving die de stad voorziet van natuur en open landschappen. Door daar ook rekening mee te houden in de analyses, wordt de wederzijdse afhankelijkheid van de stad en haar omgeving benadrukt, en het wederzijdse profijt dat ze van elkaar (zouden kunnen) hebben.

Voor natuur is dus het omgekeerde perspectief gekozen als voor voorzieningen, namelijk het belang van de natuur in de omgeving van Zutphen voor de inwoners van Zutphen. Dat is gedaan door voor alle natuur en open ruimte die binnen de voor naturrecreatie acceptabele reistijd van Zutphen ligt, te bepalen welke gemeenten in de omgeving van Zutphen daar welk aandeel in hebben. De afstandsvervalcurve laat in dit geval zien dat groene natuur tot ongeveer 20 minuten reistijd meetelt (maar hoe verder weg, hoe minder), en dat de bereidheid om te reizen voor groot water (zee en grote meren) wat groter is. Relevant voor Zutphen: ligging aan

een rivier doet ertoe, maar voor wijken die verder weg van een rivier liggen heeft die rivier geen meerwaarde.⁶

De resultaten staan in tabel 2.7 en kaart 2.12. Uit de tabel blijkt dat er twee gemeenten zijn die een belangrijkere bijdrage leveren aan het natuuraanbod voor de inwoners van Zutphen dan Zutphen zelf: Lochem en Bronckhorst. Ook de natuur in de gemeenten Brummen en Voorst levert nog een significante bijdrage aan de inwoners van Zutphen. Deze analyse onderstreept dat de centrumstad Zutphen voor stedelijke voorzieningen weliswaar van belang is voor de gemeenten in de omgeving, maar dat die gemeenten in de omgeving voor wat betreft het aanbod natuur van groot belang zijn voor de inwoners van Zutphen.

Op deze manier wordt dus duidelijk hoe de stad en haar omgeving van elkaar kunnen profiteren; de inwoners uit de omgeving van het werk en de voorzieningen in de stad, en de inwoners van de stad van de natuur en het culinaire aanbod in de omgeving van die stad. Dat laat ook zien dat samenwerking tussen steden en omliggende gemeenten tot een optimale allocatie van (middelen voor de financiering van) voorzieningen en natuurbeheer kunnen leiden.

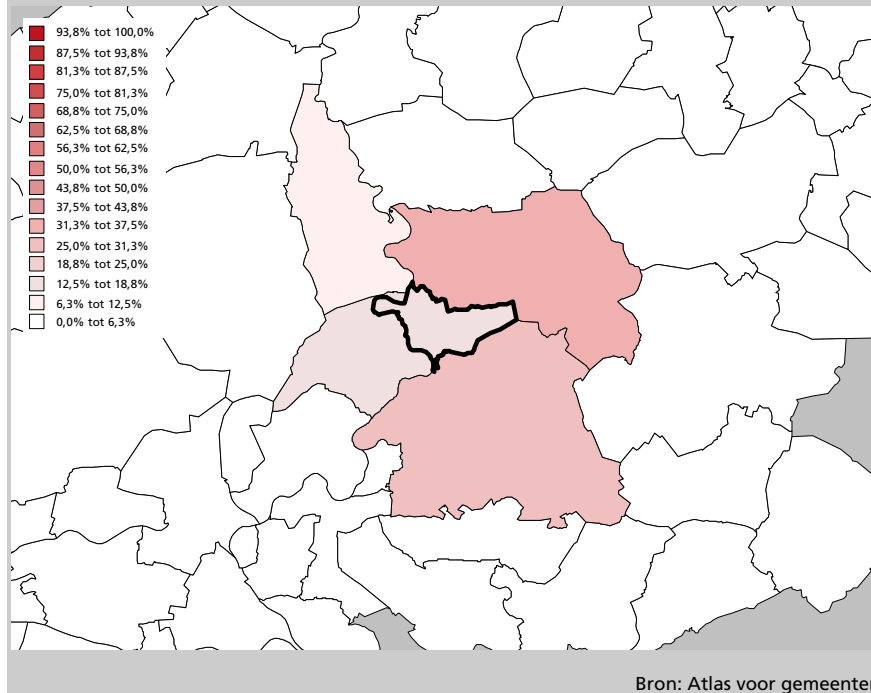
Tabel 2.7 Het belang van natuur en open ruimte in de regio voor Zutphen

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Zutphen	Als percentage van het totaal aantal potentiële natuurbezoekers uit Zutphen
Lochem	15.500	32,8%
Bronckhorst	12.200	26,0%
Zutphen	8.200	17,5%
Brummen	6.800	14,5%
Voorst	3.900	8,3%
Rheden	300	0,6%
Apeldoorn	100	0,2%
Deventer	100	0,2%

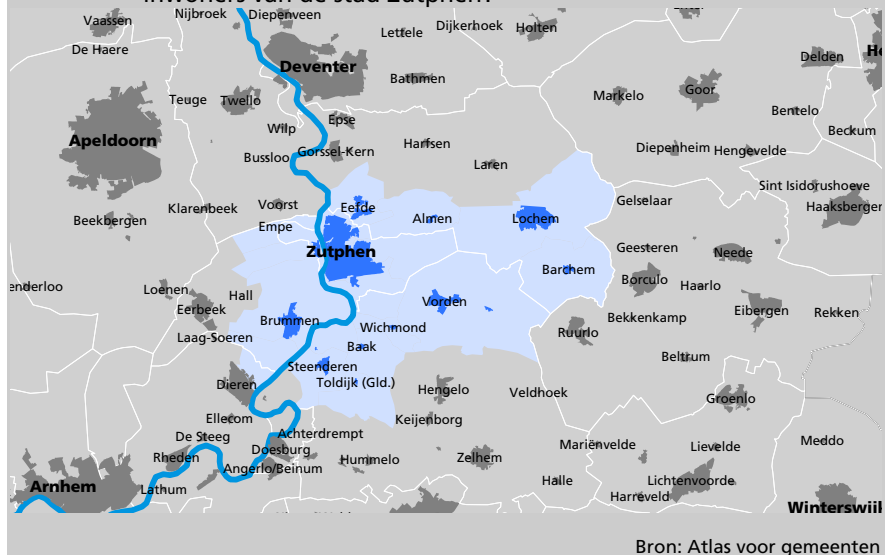
Bron: Atlas voor gemeenten

⁶ G. Marlet, C. van Woerkens, 2013: De groene stad, in: Atlas voor gemeenten (VOC Uitgevers, Nijmegen), p. 18.

Kaart 2.12 Het belang van natuur en open ruimte in de regio voor Zutphen

Kaart 2.13 Van de natuur in welke woonkernen profiteren vooral de inwoners van de stad Zutphen?

3 Afbakening

Op basis van de analyse van de functionele verbanden tussen Zutphen en de omliggende woonlocaties is bepaald wat het optimale gebied is voor lokaal bestuur. Daarbij is in eerste instantie geen rekening gehouden met bestaande bestuurlijke grenzen. De analyse is uitgevoerd op het laagst mogelijke schaalniveau, waardoor bestaande gemeentegrenzen worden doorsneden. Om de bruikbaarheid van deze analyse te vergroten is er ook een kaart met het optimale gebied voor regionale samenwerking, waarin wel rekening is gehouden met de huidige gemeentegrenzen. Dat levert een antwoord op de vraag met welke gemeente(n) Zutphen de komende tijd het beste zou kunnen samenwerken.

Allereerst is per voorziening bepaald welke stad voor een bepaald 4-positie-postcodegebied het meest verzorgend is. Het gebied wordt per voorziening toegewezen aan de stad die voor de meeste inwoners verzorgend is. Met deze methode voor de afbakening van gebieden is het niet nodig om een – altijd arbitraire – grenswaarde te bepalen: mensen in een bepaald postcodegebied zijn of het meest op de eigen gemeente aangewezen of op een andere gemeente. Een tussenweg is er niet.

Het resultaat daarvan is een optimale gebiedsafbakening per thema (zie de kaarten in het vorige hoofdstuk). Inwoners van verschillende woonlocaties bleken op basis van het zoekmodel uit het vorige hoofdstuk vaak niet van één, maar van meerdere centrumgemeenten ‘gebruik te maken’. Die centrumgemeente kan per functie verschillen. Die niet-exclusiviteit maakt het eigenlijk onmogelijk – of in elk geval conceptueel onjuist – om één gebied voor lokaal en regionaal bestuur af te bakenen. Eigenlijk zouden gemeenten per beleidsveld functionele samenwerkingsverbanden moeten zoeken, gebaseerd op de werkelijke verzorgingsgebieden van een bepaalde voorziening, zoals de Commissie Montijn ooit adviseerde.⁷

Dat leidt echter tot allerlei coördinatieproblemen, én een gebrek aan democratische controle. Daarom zal het in de praktijk wenselijk zijn om nieuwe gebieden af te bakenen. Dat is ook goed mogelijk, want de optimale geografische schaal voor lokaal beleid kan weliswaar per thema verschillen, maar toch blijken de gebiedsgrenzen voor de meeste thema's ook weer niet

⁷ WRR, 1990: Van de stad en de rand (SDU Uitgevers, Den Haag).

heel erg veel van elkaar te verschillen. De omvang van de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de reikwijdte van verschillende publieke voorzieningen blijken vaak juist opmerkelijk goed samen te vallen. Dat is ook niet zo raar, want mensen kiezen een woonplek van waaruit ze hun werk goed kunnen bereiken, én waar goede voorzieningen in de buurt zijn.⁸ Omdat veel mensen gaan wonen in de buurt van werk en voorzieningen, bestaat haast vanzelfsprekend een belangrijke relatie tussen de verschillende beleidsterreinen.

Daarom is een formule ontwikkeld om te komen tot één optimale gebiedsafbakening. Een postcodegebied is aan een bepaalde stad toegekend als die gemeente voor de meeste functies het vaakst verzorgend is voor dat gebied. De functies tellen daarbij niet allemaal even zwaar mee, maar zijn gewogen op basis van de bijdrage die de verschillende voorzieningen leveren aan de aantrekkingskracht van een gemeente.⁹ Werk telt dan voor 35% mee, natuur voor 15% en de stedelijke voorzieningen tezamen voor 50%, waarbij alle stedelijke voorzieningen afzonderlijk een gelijk gewicht krijgen. Op basis van deze formule kan elk gebied slechts aan één centrumgemeente worden toegekend (een exact gelijke score voor twee centrumgemeenten kwam nooit voor). Dat is de gemeente die voor het betreffende gebied het meest verzorgend is voor de verschillende functies, of omgekeerd zoals in het geval van natuur, waarbij het postcodegebied dan juist het meest verzorgend is voor een bepaalde centrumstad.

Kaart 3.1 toont de op die manier bepaalde afbakening van Zutphen & omstreken. Om recht te doen aan lokale identiteit zijn de bestaande plaatsnamen en woonkernen op de kaart afgedrukt. Een inwoner van Lochem kan op basis van deze kaart zeggen dat hij in Lochem woont, in de omgeving van Zutphen. De kaart laat zien dat vooral woonkernen ten oosten van Zutphen tot 'Zutphen en omstreken' worden gerekend: Eefde, Almen, Lochem, Barchem, en zelfs Geesteren in de gemeente Berkelland. Dat komt omdat er voor die gebieden weinig alternatieve steden in de buurt zijn. Aan de westkant, over de IJssel, is de uitstraling van de stad Zutphen al een stuk minder groot. Die beperkt zich tot de kernen Empe, De Hoven en Brummen. Ten zuiden worden alleen de kernen Bronkhorst, Vorden, Baak en Wichmond bij Zutphen gerekend. En ten noorden van Zutphen houdt

⁸ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers, Nijmegen).

⁹ Ibidem.

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

de invloedssfeer van Zutphen helemaal snel op omdat daar de steden Deventer en Apeldoorn liggen.

Uit tabel 3.1 blijkt dat de op deze manier afgebakende regio Zutphen & omstreken relatief klein is: 88.110 inwoners tegenover ruim 300.000 inwoners voor een gemiddelde stedelijke regio in Nederland. Behalve met de rest van Nederland is de regio Zutphen & omstreken in de tabel ook vergeleken met een benchmark van vergelijkbare regio's. Die benchmark bestaat uit alle andere middelgrote steden in Nederland (tussen de 40.000 en 100.000 inwoners)¹⁰ en hun verzorgingsgebied. Ook ten opzichte van die benchmark is de regio Zutphen & omstreken relatief klein, want het gemiddelde ligt daar op ongeveer 150.000 inwoners.

De bevolking van de regio Zutphen & omstreken bestaat op dit moment (1 januari 2013) voor 51% uit vrouwen. En er zijn relatief veel ouderen. Opmerkelijk is dat er daarnaast ook relatief veel jongeren tussen de 10 en 19

¹⁰ Dat zijn: Alkmaar, Almelo, Assen, Bergen op Zoom, Delft, Den Helder, Deventer, Gouda, Heerenveen, Heerlen, Hengelo (O.), Hoogeveen, Hoorn, Kampen, Leeuwarden, Middelburg (Z.), Oss, Roermond, Roosendaal, Schiedam, Sittard-Geleen, Smallingerland, Terneuzen, Venlo, Weert.

jaar wonen. Het lijkt er dus op dat er in Zutphen & omstreken vooral relatief veel gezinnen met oudere kinderen komen en/of blijven wonen, in elk geval meer dan in andere steden en stadsregio's.

Ook de oppervlakte van de regio Zutphen & omstreken is relatief klein. Er is relatief veel natuur, en ook het aandeel agrarisch terrein is groot. Daarnaast biedt de regio haar inwoners relatief grote huizen in een relatief veilige omgeving. De prijs van de woningen is lager dan gemiddeld in Nederland, maar hoger dan gemiddeld in de meer vergelijkbare stedelijke regio's.

Het aantal banen dat de inwoners van de regio binnen acceptabele tijd kunnen bereiken is lager dan gemiddeld in Nederland. Toch leidt dat niet tot een hogere werkloosheid dan gemiddeld in Nederland. Dat komt omdat ook het aantal mensen dat om die banen concurreert lager is dan gemiddeld, waardoor de kansen op de arbeidsmarkt voor de inwoners van Zutphen & omstreken bovengemiddeld zijn. Wel is de langdurige werkloosheid in Zutphen & omstreken relatief hoog.

De regio Zutphen & omstreken biedt haar inwoners een groter dan gemiddeld aanbod aan winkels en kwaliteitsrestaurants. Het aanbod aan uitvoeringen in de podiumkunsten is echter benedengemiddeld. Opvallend is dat zowel het aantal winkels voor *funshopping* als het aantal winkels voor dagelijkse boodschappen in de regio Zutphen & omstreken hoger is dan gemiddeld.

Tabel 3.1 Het meest kenmerkende van de regio Zutphen & omstreken

	Zutphen & omstreken	Gemiddelde overige regio's NL	Gemiddelde specifieke benchmark
Bevolking			
Inwoners	88.110	302.532	156.971
Aandeel vrouwen	51,0%	50,5%	50,1%
Aandeel 65-plussers	18,9%	16,2%	17,7%
Aandeel kinderen 0-9 jaar	10,9%	11,3%	10,9%
Aandeel jongeren 10-19 jaar	12,6%	12,0%	12,2%
Aandeel niet-westerse allochtonen	5,5%	11,6%	6,5%
Aandeel hoogopgeleiden*	32,4%	34,0%	28,5%
Werkgelegenheid			
Werkgelegenheid (banen)	41.100	142.820	65.370
Banen binnen acceptabele reistijd*	418.600	592.270	389.190
Kansen op de arbeidsmarkt*	0,954	0,953	0,935
Werkloosheid*	4,23%	5,22%	5,10%
Jeugdwerkloosheid	3,33%	4,10%	4,23%
Langdurige werkloosheid	1,38%	1,15%	1,14%
Grondgebruik			
Oppervlakte (in hectares)	26.260	60.694	44.652
Waarvan natuur	15,8%	14,2%	11,9%
Waarvan agrarisch terrein	70,5%	67,1%	72,6%
Bebouwingsdichtheid (won. p/ha)	27,2	30,6	25,8
Woningen			
Gemiddelde huizenprijzen (€/m ²)	1.759	1.861	1.588
Gemiddelde woonoppervlakte (m ²)	126	122	131
Aandeel eengezinswoningen	83,5%	70,6%	82,6%
Aandeel koopwoningen	61,0%	60,0%	66,0%
Aandeel vooroorlogse woningen	22,5%	20,2%	17,5%
Woonomgeving			
Geweldsmisdrijven (p.1000 inw/jr)*	5,287	6,659	6,071
Vernielingen*	10,014	10,774	10,506
Vermogensmisdrijven*	30,541	42,294	34,930
Totaal misdrijven*	53,804	71,038	61,668
Voorzieningen			
Aantal uitvoeringen in de podiumkunsten per 1000 inwoners	3,15	4,02	2,82
Restaurants per 1000 inwoners*	0,808	0,837	0,795
Culinaire diversiteit*	21,1	29,9	20,2
Culinaire kwaliteit (index)	2,27	2,13	1,99
Aantal winkels voor mode & luxe per 1000 inwoners	2,16	1,92	1,96
Aantal winkels voor vrije tijd per 1000 inwoners	0,68	0,52	0,53
Aantal winkels voor dagelijkse boodschappen per 1000 inwoners	1,83	1,64	1,65

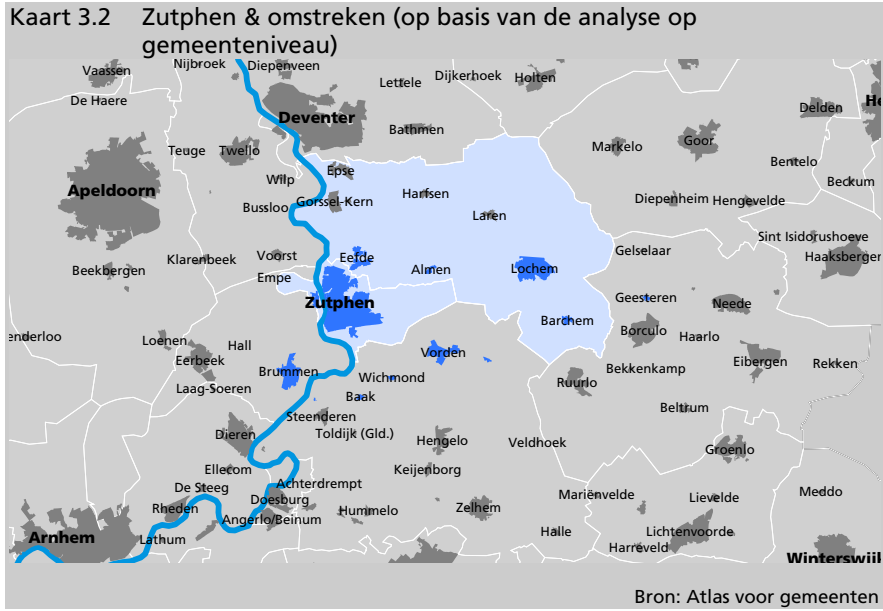
Zie de bijlage voor definities en bronnen van de gebruikte indicatoren. Met * gebaseerd op de nieuwe indeling op gemeenteniveau, de rest op postcodeniveau.

Het hierboven afgebakende gebied van Zutphen & omstreken zorgt naar verwachting voor een optimaal efficiënte schaal voor lokaal bestuur, sluit zo goed mogelijk aan bij feitelijke interacties en bestaande functionele verbanden, en brengt kosten en baten van (investeringen in) publieke goederen zoveel mogelijk in één hand. Met de nieuwe gebiedsindeling worden bestaande gemeentegrenzen doorkruist. Dat is het resultaat van de gedetailleerde analyse op postcodeniveau die aan de gebiedsafbakening ten grondslag lag.

De vraag is echter hoe praktisch dat is. Is het denkbaar dat Zutphen samen gaat, of samen gaat werken, met een deel van de gemeente Bronckhorst, terwijl het andere deel zijn vizier op Doetinchem richt? Of is het praktischer om op basis van deze kaart te bepalen in welke gemeente de meeste gebieden liggen die hoofdzakelijk een functionele relatie met Zutphen hebben, en daar vervolgens mee samen te werken of samen te gaan?

Als voor die laatste optie wordt gekozen zal de gemeente Lochem zich in haar geheel bij Zutphen, en niet bij Deventer, aansluiten. Het grootste deel van die gemeente heeft namelijk een grotere functionele relatie met Zutphen dan met Deventer. Voor de gemeente Brummen geldt dat juist net niet. Het grootste deel van die gemeente richt zich meer op Apeldoorn dan op Zutphen, en zou volgens deze methode dan ook tot de omgeving van Apeldoorn worden gerekend. Datzelfde geldt voor de gemeenten Voorst en Bronckhorst, die aan respectievelijk de steden Deventer en Doetinchem worden toegewezen (kaart 4.1).

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

4 Nulmeting en *worst case scenario*

In dit hoofdstuk wordt de relatieve positie van de regio Zutphen & omstreken verklaard uit de kenmerken van de regio, zodat duidelijk wordt wat oorzaak en gevolg is. Op die manier kunnen realistische beleidsambities en beleidsprioriteiten voor de komende periode van de Strategische Visie worden vastgesteld. Met dit deel van de analyse ontstaat een duidelijk beeld van de positie van de regio Zutphen & omstreken ten opzichte van andere stedelijke regio's in Nederland. Dat kan helpen bij het bepalen van urgente beleidsthema's en realistische beleidsdoelen, en levert dus belangrijke input op voor de Strategische Visie.

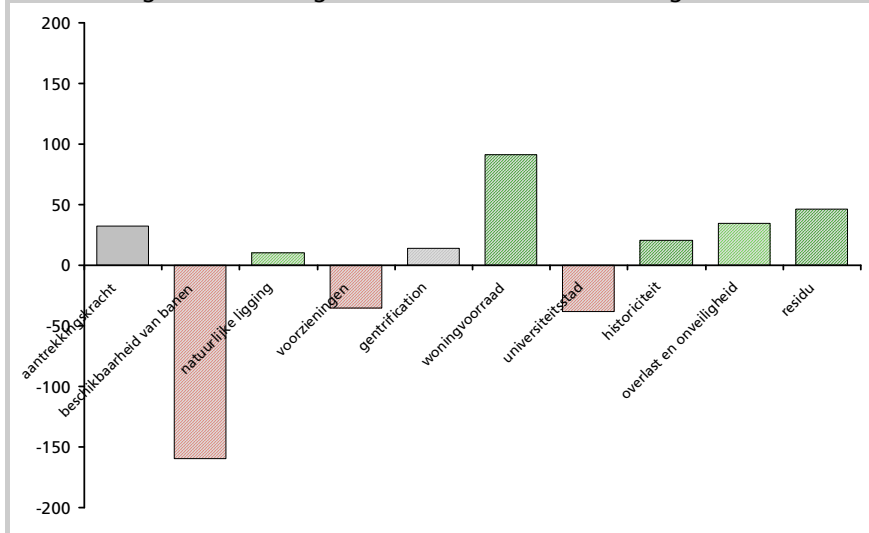
In dit hoofdstuk wordt ook in kaart gebracht welke gevaren er eventueel op de stad en regio afkomen. Te denken valt aan bevolkingskrimp en een verruiming van de woningmarkt in Nederland waardoor de concurrentie tussen woonlocaties zal toenemen, en de betaalbaarheid van voorzieningen onder druk komt te staan. Of aan een relatieve toename (of geringere afname) van de filedruk op de hoofdsnelwegen in de omgeving van Zutphen, die de aantrekkingskracht van stad en regio kan ondermijnen. Of aan de Rijksbezuinigingen op cultuur, waarmee een van de fundamenten onder de aantrekkingskracht van stad en regio zouden kunnen worden weggeslagen. Of aan een verder toenemende tweedeling in de stad, waardoor de leefbaarheid onder druk komt te staan.

4.1 De aantrekkingskracht van Zutphen & omstreken

Uit figuur 4.1 blijkt allereerst dat de aantrekkingskracht van de regio Zutphen & omstreken op verhuizende huishoudens iets groter is dan gemiddeld voor de overige regio's in Nederland. Figuur 4.2 laat zien dat die aantrekkingskracht ten opzichte van de (in omvang) vergelijkbare stedelijke regio's nog veel positiever afwijkt.

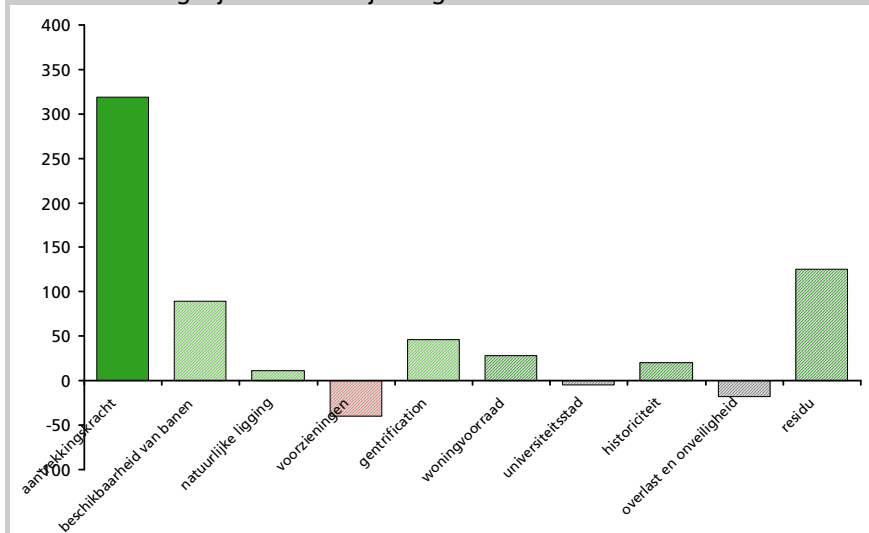
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Figuur 4.1 De aantrekkingskracht van de regio Zutphen & omstreken is iets groter dan het gemiddelde van Nederlandse regio's...¹¹

Bron: Atlas voor gemeenten

Figuur 4.2 ...en veel groter dan het gemiddelde van in omvang vergelijkbare stedelijke regio's...

Bron: Atlas voor gemeenten

¹¹ De analyses in dit hoofdstuk zijn, in tegenstelling tot de analyses in de vorige hoofdstukken, allemaal op gemeenteniveau uitgevoerd.

Die bovengemiddelde aantrekkingskracht heeft de regio vooral te danken aan de historische binnenstad van Zutphen, de kwaliteit van de woningvoorraad en de woonomgeving, en de landschappelijke kwaliteiten. Omdat er vanuit de woonlocaties in de regio relatief weinig banen te bereiken zijn, en het aanbod aan uitvoeringen in de podiumkunsten benedengemiddeld is, worden die positieve aspecten deels weer teniet gedaan, waardoor de relatieve aantrekkingskracht per saldo niet veel groter is dan het gemiddelde van de stedelijke regio's in Nederland.

Worst case scenario: Zutphen verliest haar aantrekkingskracht

Er is geen garantie dat die aantrekkingskracht tot in lengte van dagen bovengemiddeld blijft. Sterker nog, er zijn tenminste drie ontwikkelingen die mogelijk een gevaar vormen voor de relatieve aantrekkingskracht van Zutphen & omstreken:

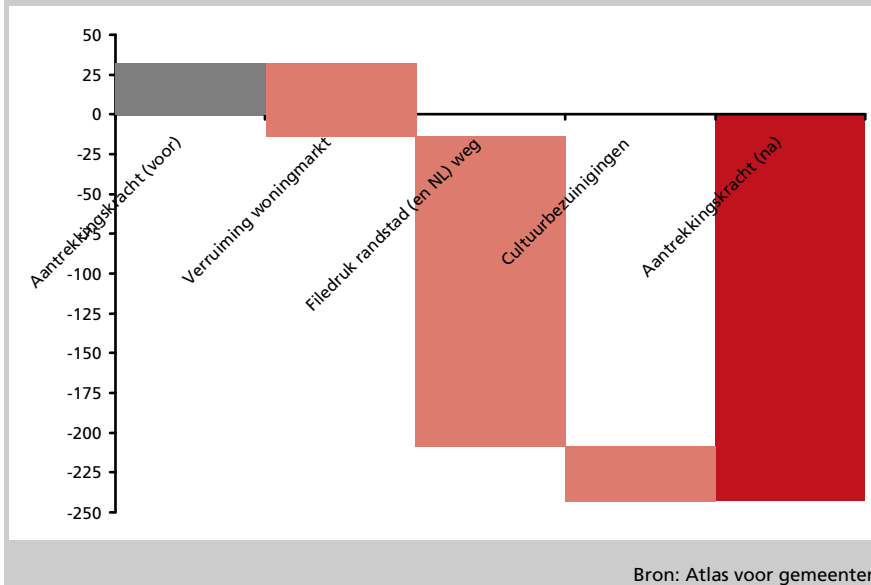
1. een landelijke verruiming van de woningmarkt waardoor Zutphen haar 'overloofunctie' uit dure delen van het land verliest;
2. een afnemende filedruk in de Randstad, waardoor een van de grote nadelen van deze geagglomereerde regio verdwijnt, en daar steeds meer banen weer goed bereikbaar worden, en Zutphen verder terrein verliest op dat punt (de relatieve bereikbaarheid van banen);
3. de Rijksbezuinigingen op cultuur die ervoor zorgen dat het aanbod in Zutphen meer afneemt dan in concurrerende steden, waardoor de relatieve aantrekkingskracht van de binnenstad onder druk komt te staan.

En dan is er ook nog de opkomst van het winkelen via internet, waardoor het winkelaanbod in de traditionele binnenstad onder druk komt te staan (figuur 4.4). Als dat in Zutphen zou gebeuren zou dat rampzalig zijn voor de stad en haar aantrekkingskracht. Maar dat risico is niet zo groot, omdat de verwachting is dat juist horeca en winkels in binnensteden met een grote belevingswaarde zullen overleven. Zutphen is zo'n stad, een zogenaemde *boutique city*.¹² Deze trend zal in relatieve zin naar verwachting dus eerder positief dan negatief uitwerken voor de relatieve positie van Zutphen.

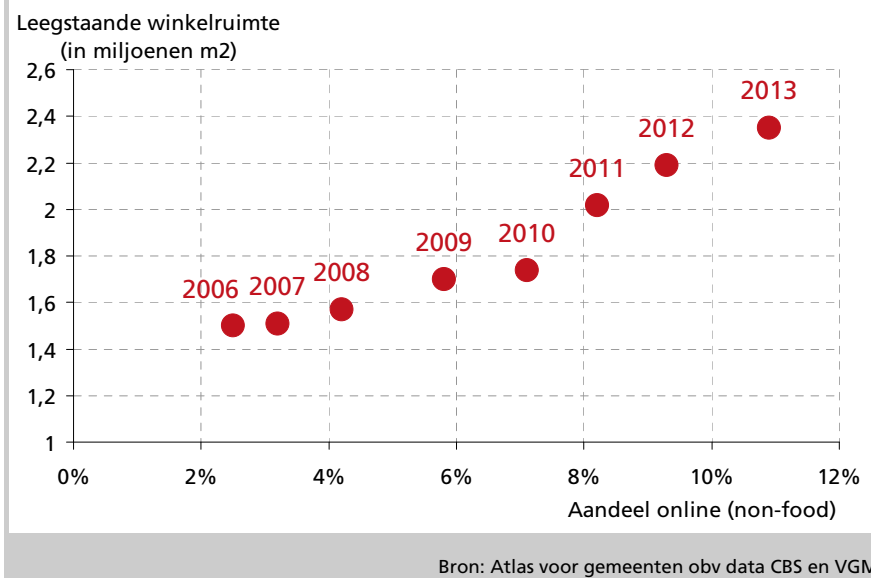
¹² J. Kotkin, 2000: *The new geography. How the Digital Revolution Is Reshaping the American Landscape* (Random House, New York), laatste pagina.

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Figuur 4.3 ...maar er is geen garantie dat dat altijd zo blijft

Figuur 4.4 Opkomst online winkelen gaat samen met toename winkelleegstand

Een belangrijk uitgangspunt in dit *worst case scenario* is dat de bevolkingsgroei in Nederland stagneert. Dat betekent automatisch dat de woningmarkt verruimt, mensen meer te kiezen hebben, en de concurrentie tussen woonlocaties zal toenemen. Het relatief hoge onverklaarde deel van de bovengemiddelde aantrekkingskracht van Zutphen & omstreken (het zogenoemde residu in de figuren 4.1 en 4.2) kan erop wijzen dat Zutphen jarenlang heeft geprofiteerd van de krapte op de woningmarkt in de Randstad, waardoor aantrekkelijke historische steden wat verder van die Randstad voor veel mensen een aantrekkelijk en voordelig alternatief waren. Als die hypothese klopt, en er vanuit wordt gegaan dat Zutphen die bonus de komende jaren kwijtraakt, wordt de aantrekkingskracht benedengemiddeld (figuur 4.3).

Een ander gevaar is dus dat de filedruk – door investeringen in infrastructuur en de economische recessie – in de rest van Nederland, en dan met name in de Randstad, meer afneemt dan in en om de regio Zutphen. Dat scenario lijkt het afgelopen jaar al bewaarheid te worden, waardoor de relatieve aantrekkingskracht van stedelijke regio's in de Randstad toeneemt, ten koste van de relatieve aantrekkingskracht van de stedelijke regio's daarbuiten. Als die trend zich doorzet zou dat betekenen dat de relatieve aantrekkingskracht van de regio Zutphen & omstreken fors onder druk komt te staan (figuur 4.3).

Tot slot is er nog een derde trend die de regio's in de Randstad 'bevoordeelt' ten opzichte van de regio's buiten de Randstad; de Rijksbezuinigingen op cultuur lijken vooral in veel steden buiten de Randstad grote impact te hebben, omdat Rijksgesubsidieerde gezelschappen daar niet meer willen/kunnen spelen. De laatste jaren is er al een trend zichtbaar dat het aanbod buiten de Randstad meer afneemt dan daarbinnen. Dat geldt ook voor het aanbod in Zutphen, dat de laatste tijd meer is afgenomen dan in de rest van Nederland. In dit scenario is aangenomen dat die ingezette trend de komende tien jaar doorzet, en leidt tot een geringer cultureel aanbod in Zutphen dan in andere stedelijke regio's. Ook dat zal leiden tot een afname van de relatieve aantrekkingskracht van Zutphen en omstreken (figuur 4.4).

Het is van belang te benadrukken dat het op zich goed gaat met de regio en dat de berekening in figuur 4.3 uitdrukkelijk gaat om een *worst case scenario*. Maar geen onrealistisch scenario, waardoor het verstandig lijkt om hier rekening mee te houden en de Strategische Visie te gebruiken om de

gevolgen van dit scenario te voorkomen. Naast het verbeteren van de bereikbaarheid van werk vanuit stad en regio, en het op peil houden/brengen van het voorzieningenniveau in de stad, is daarbij met name een kritische blik op mogelijke nieuwe woningbouwlocaties van belang. Want als Zutphen haar aantrekkingskracht verliest door 'factoren van buiten', zijn het de minst aantrekkelijke wijken die daar als eerste last van gaan krijgen.

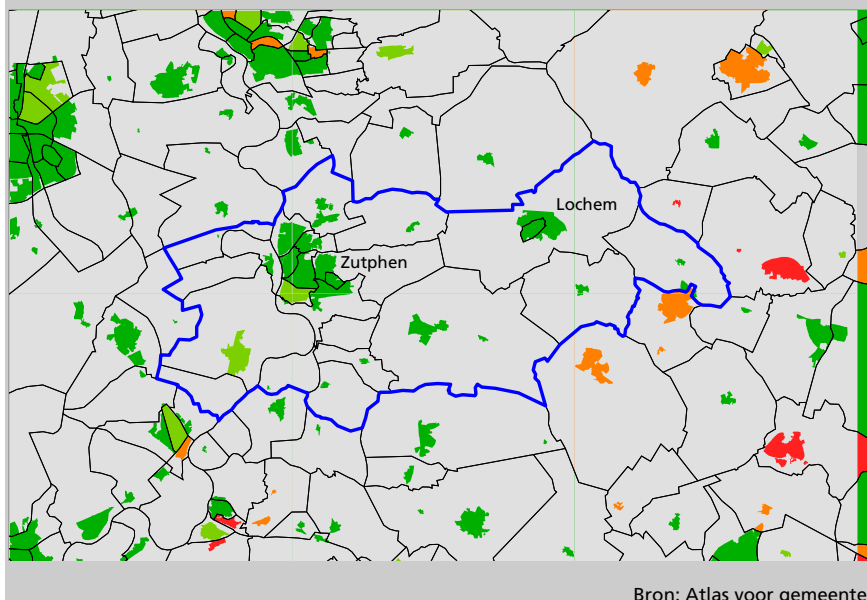
Kans op krimp

De tijd dat alle nieuwe huizen automatisch worden verkocht lijkt voorbij. Een verkoopbare woningvoorraad en het reduceren van de kans op krimp en leegstand vraagt om uitgekende woonlocaties. Die kans op krimp is voor Zutphen op dit moment overigens nog niet groot, zo blijkt uit figuur 4.5.

In die kaart is met kleuren aangegeven welke gebieden kans maken op krimp. De donkergroene gebieden lopen dat risico niet. Rode gebieden maken in de nabije toekomst ernstige kans om te gaan krimpen. Dat zijn gebieden waar op dit moment de verwachte opbrengsten van een nieuwe woning al lager zijn dan de kosten om zo'n woning te bouwen (de stichtingskosten). Met oranje is aangegeven welke gebieden daar in de buurt komen, en met lichtgroen is aangegeven van welke gebieden niet is uit te sluiten dat die daar binnen afzienbare tijd in de buurt komen.

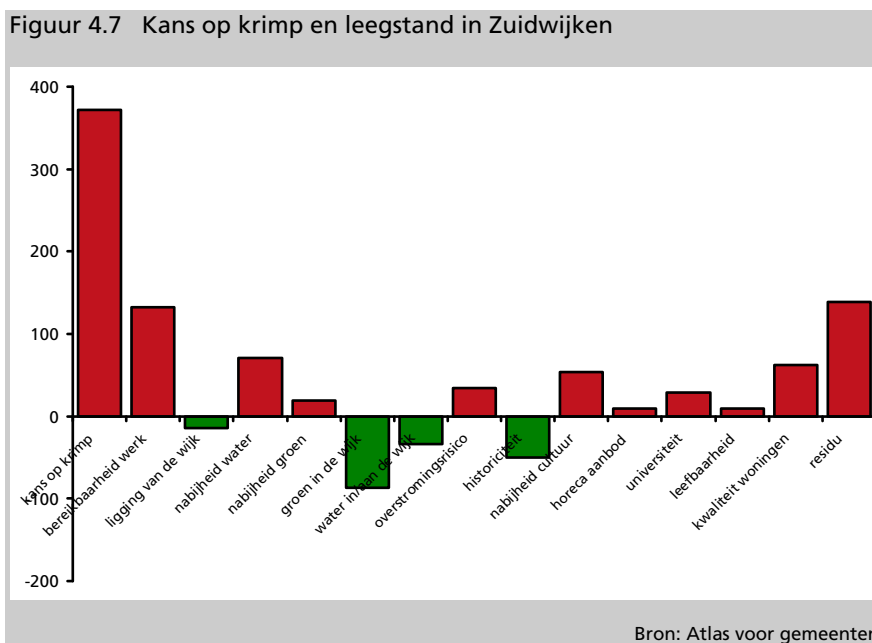
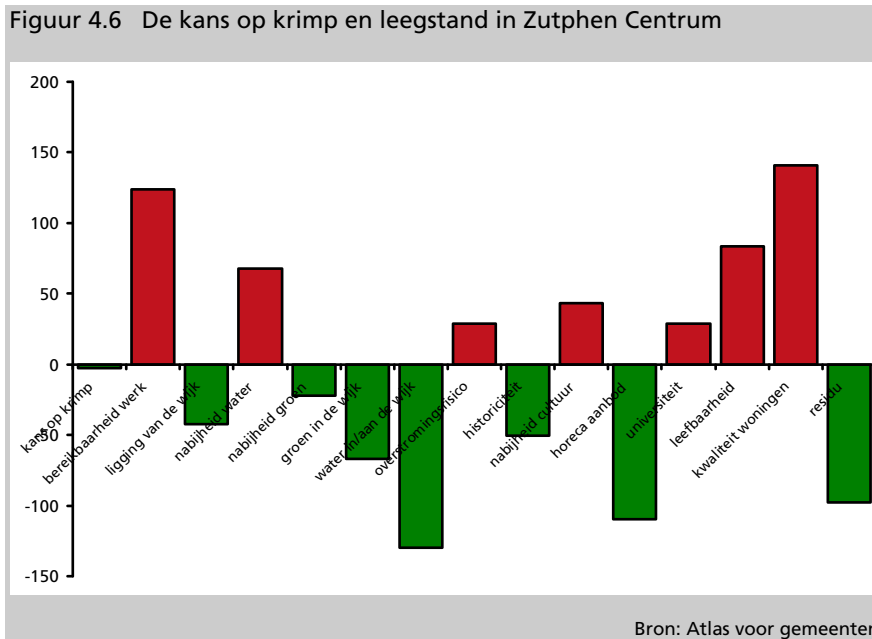
De meeste woonlocaties in Zutphen zijn nog donkergroen, met uitzondering van Zuidwijken, dat lichtgroen is. Omdat het hier gaat om een visie op de toekomst – en een *worst case scenario* – is het echter raadzaam om alert te zijn.

Figuur 4.5 De kans op krimp en leegstand in Zutphen & omstreken

Figuur 4.6 laat zien dat een locatie in of nabij het centrum van Zutphen – ondanks het feit dat woningen daar kleiner zijn dan gemiddeld – weinig kans maakt op krimp, terwijl een wijk verder weg van het centrum, zoals Zuidwijken, het in de toekomst naar verwachting moeilijker krijgt (figuur 4.7). In de figuren is de kans op krimp voor de verschillende woonlocaties in Zutphen weergegeven. De linkerstaaf in de grafieken laat allereerst zien hoe groot de kans op krimp is ten opzichte van gemiddelde van de andere Nederlandse steden. De andere staafjes in de grafiek laten zien hoe die verhoogde kans op krimp te verklaren is (opgestapeld zijn die staafjes bij elkaar net zo hoog als het linker staafje in de figuur). Het residu is het deel van de kans op krimp dat niet met de objectieve factoren in de gebruikte modellen te verklaren is.

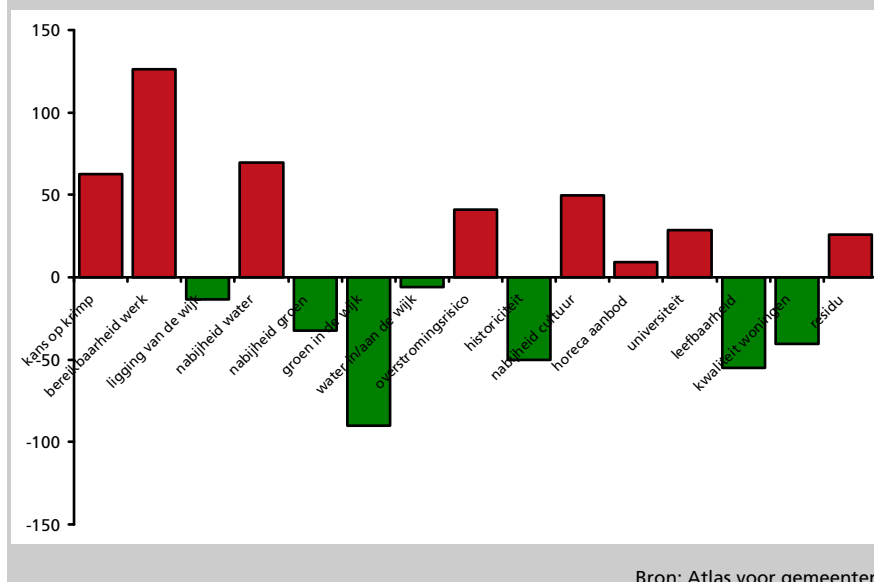
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

De kans op krimp en leegstand op dit moment van een wijk zoals Zuidwijken moet niet overdreven worden. De score op de indicator voor kans op krimp wijkt weliswaar negatief af van het gemiddelde van Nederland, maar hij zit nog steeds in het groen, in de categorie lichtgroen ('weinig kans op krimp') om precies te zijn (figuur 4.5). De wijk zou nog twee categorieën moeten opschuiven om echt in de gevarenzone te komen; van oranje ('enige kans op krimp') naar rood ('grote kans op krimp'). De reden dat de wijk bovengemiddeld kans maakt op krimp is dat enerzijds de bereikbaarheid van werk en de voorzieningen in de binnenstad van Zutphen benedengemiddeld is, en anderzijds de kwaliteit van de woningvoorraad en de leefbaarheid in de woonomgeving te wensen overlaten. Een wijk zoals Zuidwijken, die wat verder van het centrum ligt, is wel degelijk levensvatbaar, maar alleen als daar excellente woonmilieus worden gerealiseerd.

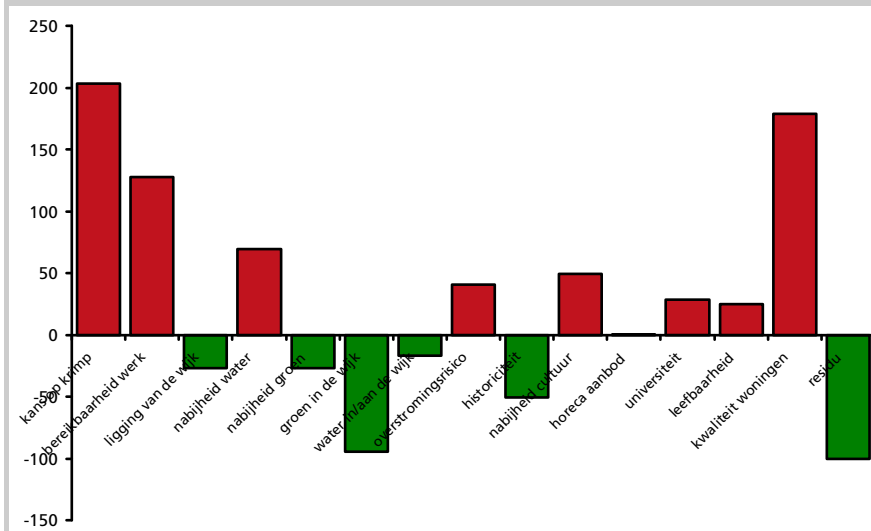
De overige wijken in Zutphen lopen nog minder kans op krimp en leegstand (de figuren 4.8 tot en met 4.12). Alleen de wijken Leesten en het Warnsveldsewegkwartier verdienen wellicht nog wat extra aandacht. Uit kaart 4.5 blijkt wel dat er woonlocaties in de buurt van Zutphen, maar net buiten de regio Zutphen & omstreken, liggen die nu al wel in de gevarenzone zitten.

Figuur 4.8 De kans op krimp en leegstand in het Voorsteralleekwartier

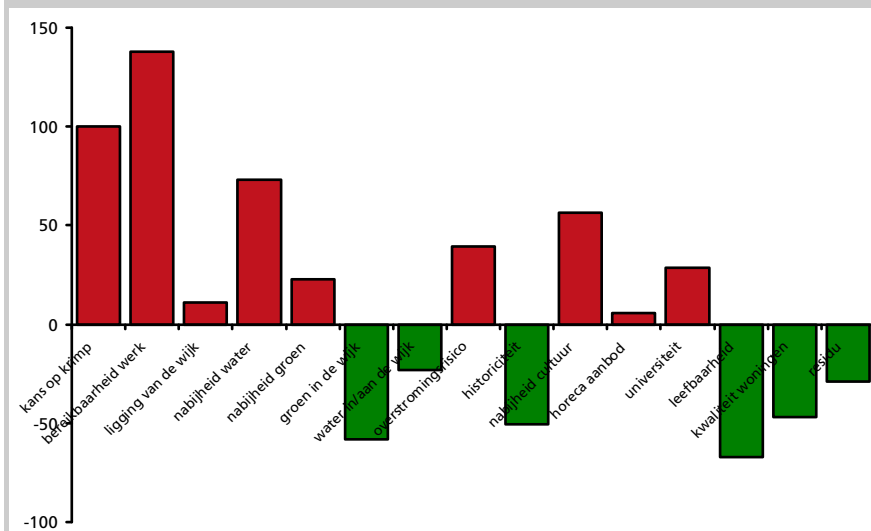
Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

Figuur 4.9 De kans op krimp en leegstand in het Warnsveldsewegkwartier

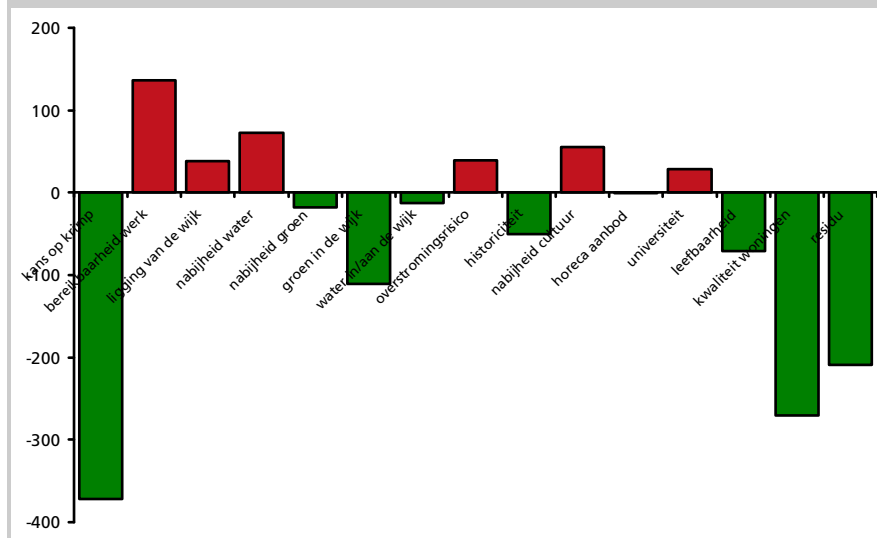
Bron: Atlas voor gemeenten

Figuur 4.10 Kans op krimp en leegstand in Leesten

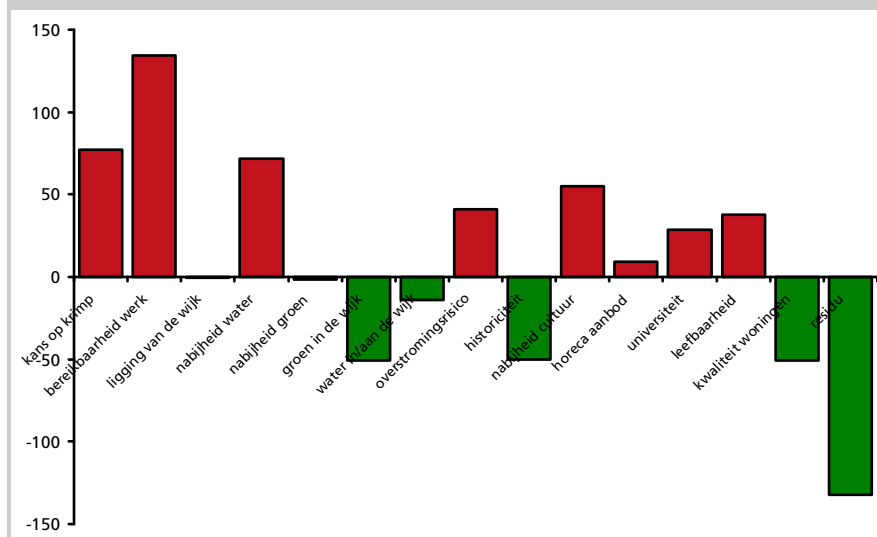
Bron: Atlas voor gemeenten

Figuur 4.11 Kans op krimp en leegstand in Warnsveld

Bron: Atlas voor gemeenten

Figuur 4.12 Kans op krimp en leegstand in Warken

Bron: Atlas voor gemeenten

4.2 Werkloosheid en leefbaarheid in Zutphen e.o.

Figuur 4.13 laat zien dat de jeugdwerkloosheid in Zutphen & omstreken – door een relatief forse daling sinds 2010 (figuur 4.14) – op 1 januari 2013 ongeveer op (net iets onder) het landelijke gemiddelde lag. Maar die jeugdwerkloosheid is in de regio nog steeds wel hoger dan verwacht mocht worden op basis van de kenmerken aan de vraag- en aanbodkant van de arbeidsmarkt; het zogenoemde residu is positief (figuur 4.13).

De langdurige werkloosheid was in Zutphen & omstreken op 1 januari 2013 hoger dan gemiddeld in de andere stedelijke regio's, en ook hier is er sprake van een positief residu (figuur 4.15). Dat positieve residu laat zien dat er op basis van de in deze analyse gebruikte modellen in Zutphen & omstreken ruim 400 mensen onverklaarbaar (onnodig?) langdurig werkloos zijn. Figuur 4.16 laat zien dat het aantal langdurige werklozen met name het laatste jaar flink is toegenomen. Kennelijk profiteren lager opgeleiden in de stad en regio onvoldoende – in elk geval minder dan elders – van de economische kansen die de stad biedt. De vraag is hoe dat komt.

Figuur 4.17 laat zien dat de kansen op de arbeidsmarkt voor de lager opgeleide inwoners van Zutphen in principe juist groter zijn dan voor de midden en hoger opgeleide inwoners. Wat ook opvalt is dat de kansen voor hoger opgeleiden eerder af- dan toenemen (noodgedwongen slechts tot en met 2010 omdat deze gegevens over latere jaren nog niet beschikbaar zijn bij het CBS). Omdat er relatief veel creatieve, hoogopgeleide mensen in Zutphen wonen, maar de kansen op een passende baan gering zijn, is er een prikkel voor mensen in Zutphen die om andere redenen graag in die stad willen wonen, om dan maar onder hun niveau te gaan werken.

Het blijkt inderdaad zo te zijn dat er in Zutphen in banen waarvoor over het algemeen een laag opleidingsniveau vereist is, gemiddeld meer mensen werken met een hogere opleiding dan in veel andere steden (figuur 4.18). Er lijkt dus inderdaad sprake van bovenmatige verdringing op de arbeidsmarkt, waardoor meer jongeren en lager opgeleiden werkloos zijn dan nodig zou zijn gezien het aantal banen dat voor hen in principe beschikbaar is.¹³ In tijden van langdurige economische recessie zal die situatie naar verwachting

¹³ Een alternatieve verklaring voor de hogere dan nodige jeugd- en langdurige werkloosheid is de aantrekkingskracht die Zutphen naar verluidt heeft op bijvoorbeeld ex-gedetineerden, die denken in Zutphen makkelijk aan een woning en uitkering te komen.

eerder verslechteren dan verbeteren. Als er voor hoger opgeleiden steeds minder werk is, is er een grote kans dat steeds meer mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt daar door verdringing de dupe van worden. Tweedeling in de stad dreigt, met alle sociale spanningen en gevolgen voor de leefbaarheid in de wijken van dien.

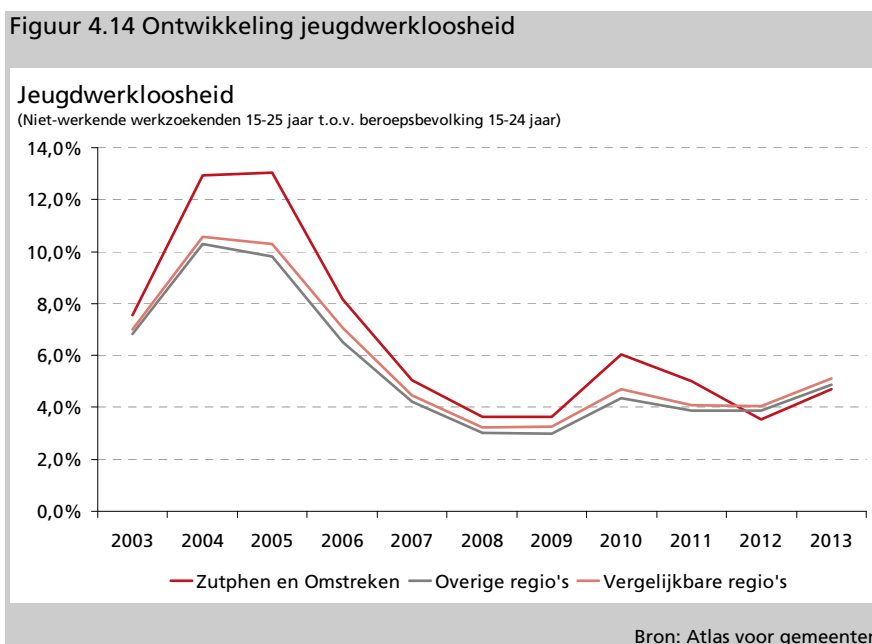
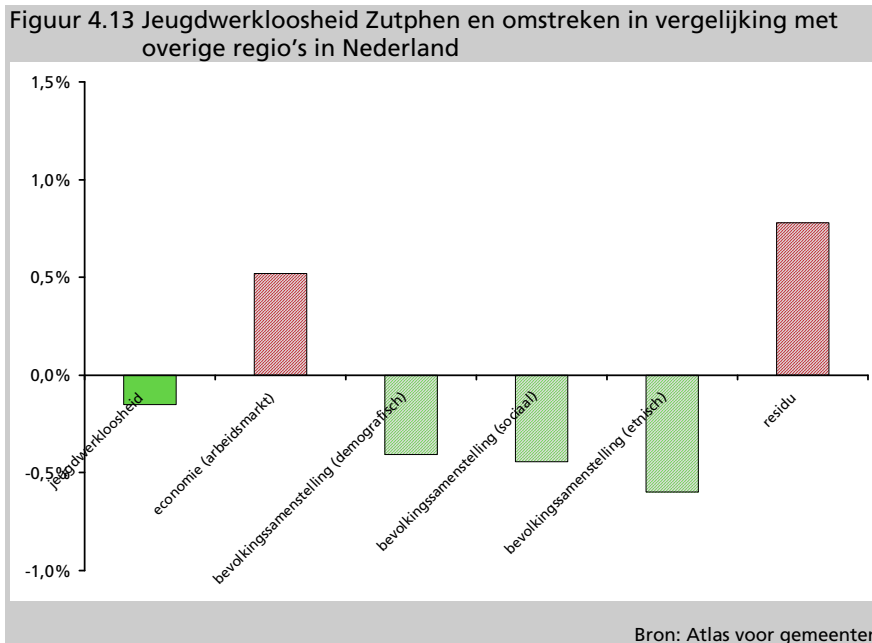
Worst case scenario: tweedeling en leefbaarheidsproblemen

Vaak is een dergelijke situatie – veel kansen maar desondanks een hoge werkloosheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt – een recept voor sociale spanningen en onveiligheid in de woonomgeving. Dat mechanisme lijkt aan Zutphen & omstreken echter voorbij te gaan. De regio heeft minder overlast en onveiligheid in de woonomgeving dan gemiddeld in de andere stedelijke regio's, ondanks de hoge langdurige werkloosheid (het staafje 'arbeidsparticipatie' in figuur 4.19). Hoe dat komt is niet duidelijk, en het is natuurlijk niet gezegd dat dit altijd zo blijft.

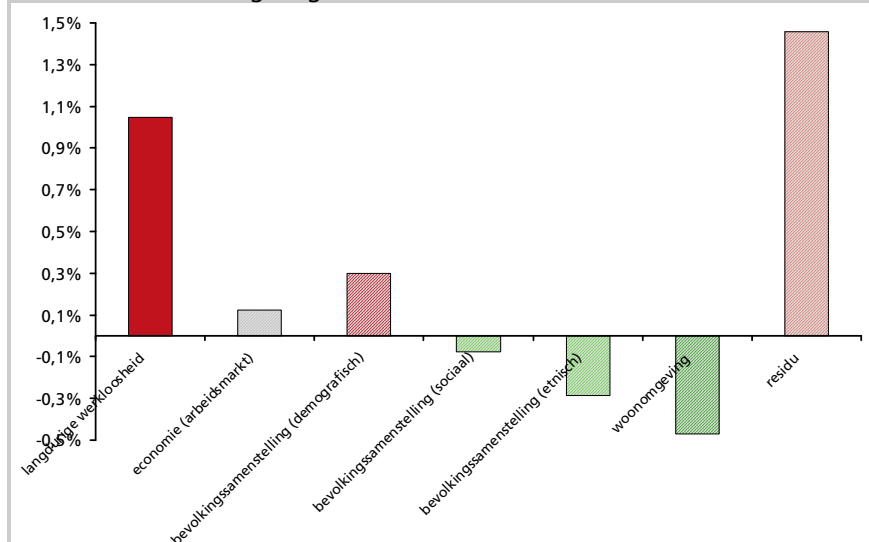
Het tweede *worst case scenario* dat is doorgerekend gaat er vanuit dat de uitzonderlijke positie van Zutphen & omstreken verdwijnt, en dat een relatief hoge jeugd- en langdurige werkloosheid in een gebied waar op zich veel kansen voor jongeren en lager opgeleiden zijn, samen gaat met meer overlast en onveiligheid in de woonomgeving. Dat scenario gaat er bovendien vanuit dat de jeugd- en langdurige werkloosheid in Zutphen & omstreken zich ten opzichte van andere regio's ontwikkelt zoals de laatste jaren.

Dat betekent met name dat de langdurige werkloosheid in dit scenario verder zal oplopen, omdat steeds meer hoger opgeleiden onder hun niveau gaan werken en zo lager opgeleiden op de arbeidsmarkt verdringen. In dat scenario wordt de gunstige leefbaarheidssituatie in Zutphen & omstreken een stuk minder gunstig (figuur 4.20). De effecten van dit *worst case scenario* moeten echter niet overdreven worden, want de leefbaarheid blijft bovengemiddeld.

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

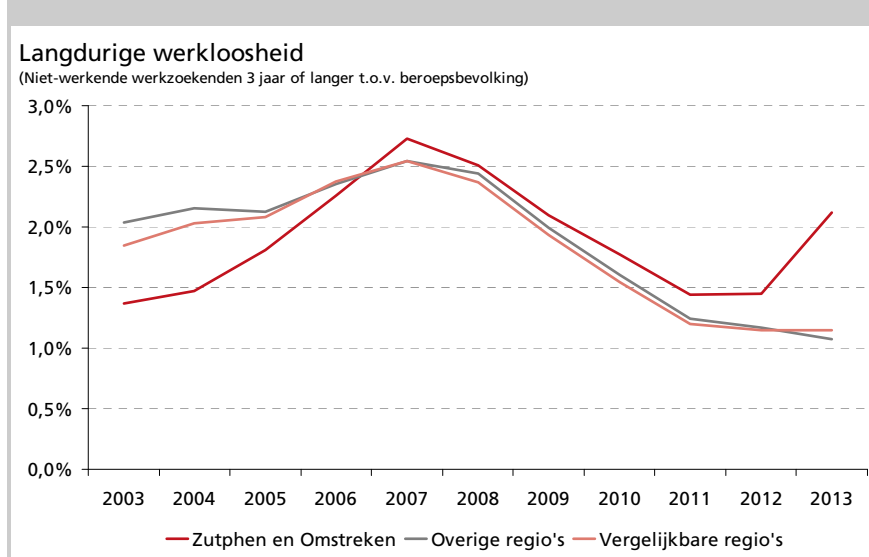

Figuur 4.15 Langdurige werkloosheid in Zutphen en omstreken vergeleken met overige regio's in Nederland

Bron: Atlas voor gemeenten

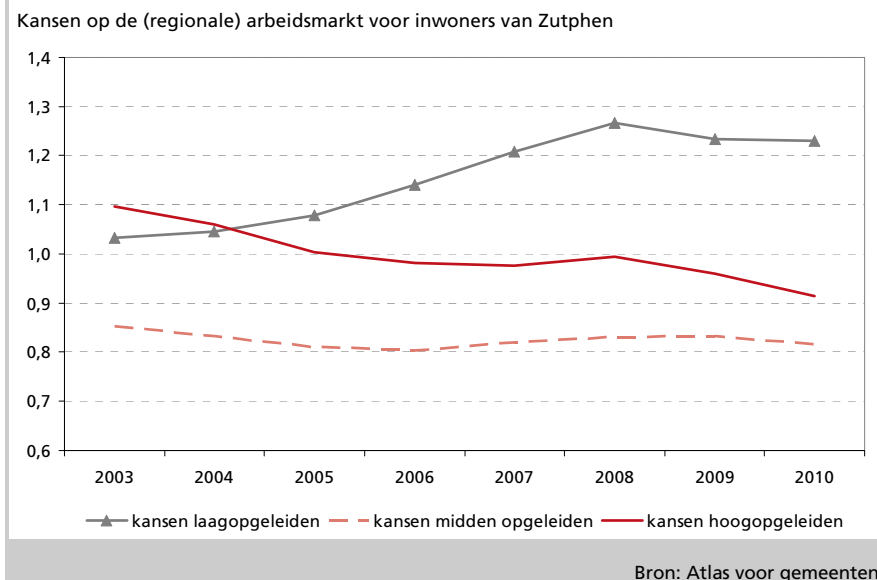
Figuur 4.16 Ontwikkeling langdurige werkloosheid

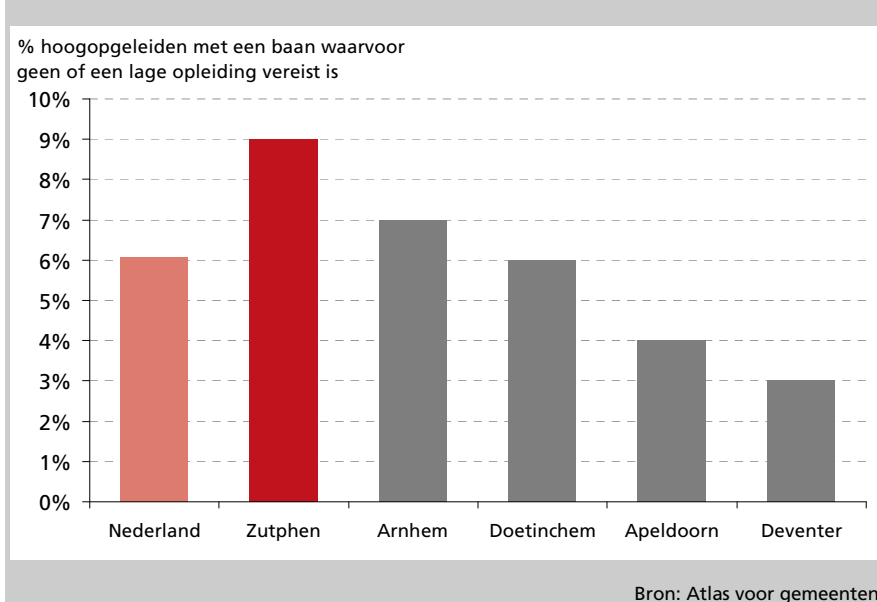
Bron: Atlas voor gemeenten

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

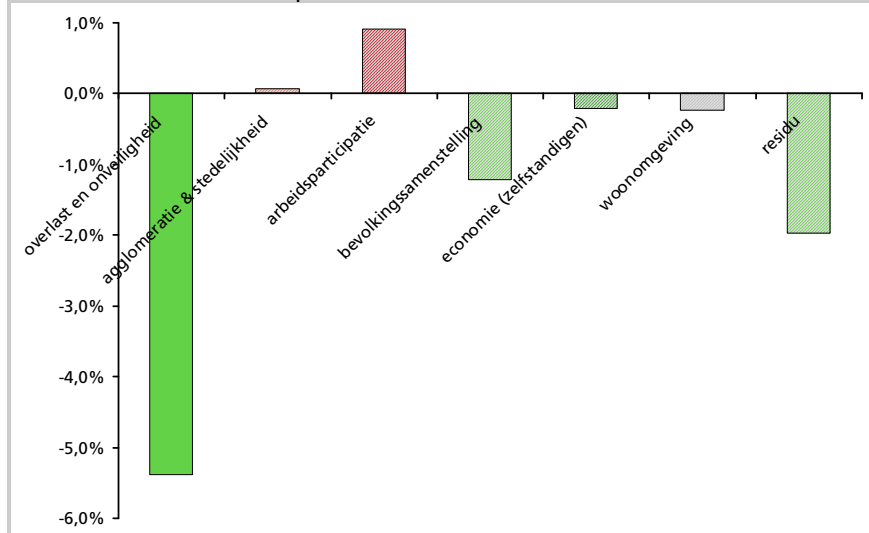
Figuur 4.17 Relatief geringe kansen op passend werk voor de hoogopgeleide inwoners van de stad...

Figuur 4.18 ...waardoor die onder hun niveau gaan werken.

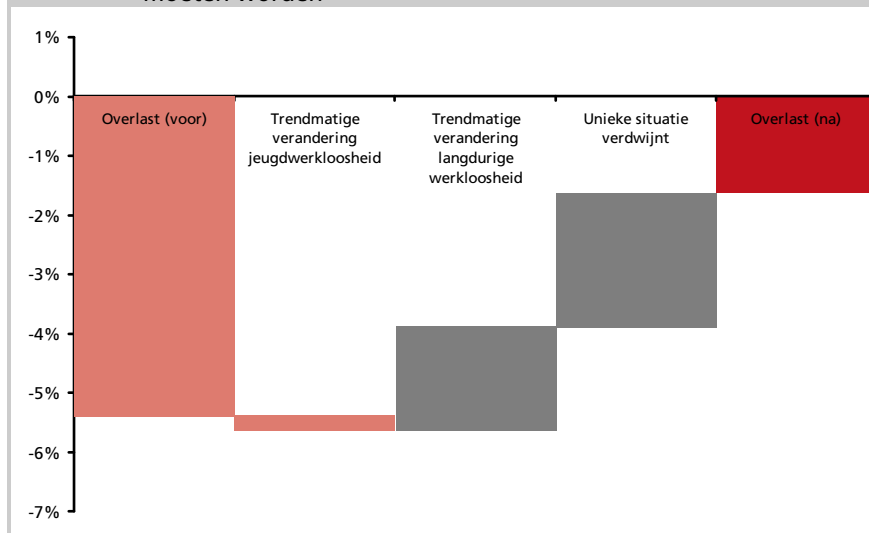

Figuur 4.19 Dat leidt op dit moment nog niet tot grote spanningen en leefbaarheidsproblemen...

Bron: Atlas voor gemeenten

Figuur 4.20...maar er is geen garantie dat dit in de toekomst niet alsnog zal gebeuren, hoewel de gevolgen daarvan ook niet overdreven moeten worden

Bron: Atlas voor gemeenten

4.3 Conclusie

Het gaat goed met Zutphen & omstreken. De stad en de regio hebben veel te bieden, en zijn dan ook in trek bij verhuizende huishoudens. De vraag is echter of dat altijd zo zal blijven, of bestuurders rustig achterover kunnen leunen, omdat het vanzelf goed zal blijven gaan. Er zijn tenminste twee grote trends die mogelijk negatief uitpakken voor Zutphen; de stagnerende bevolkingsgroei in Nederland, en een langdurige economische recessie. Door die macrotrends loopt Zutphen het gevaar om haar aantrekkingskracht te verliezen en bestaat het risico dat de tweedeling in de stad toeneemt, en in bepaalde wijken leefbaarheidsproblemen gaan ontstaan.

Door een stagnerende bevolkingsgroei in Nederland zal de woningmarkt zich langdurig verruimen, waardoor de concurrentie tussen woonlocaties zal toenemen. De kans is groot dat de Randstad daar het minste last van gaat krijgen, en steden daarbuiten meer. In de Randstad worden woningen immers meer betaalbaar, waardoor een stad als Zutphen haar overloopfunctie verliest. Bovendien nemen de files in de Randstad meer af, en lijkt het erop dat de Rijksbezuinigingen op cultuur steden als Zutphen harder treffen.

Het eerste urgente beleidsthema is dan ook het blijven investeren in een duurzaam aantrekkelijke stad, met een grote variëteit aan stedelijke voorzieningen en excellente woonmilieus op uitgekiende locaties.

Blijvende economische recessie of stagnatie zal zorgen voor een hogere werkloosheid. In Zutphen is met name de langdurige werkloosheid al hoger dan verwacht zou mogen worden in een stad met een florerende binnenstad, en veel kansen op werk voor lager opgeleiden. Die hogere dan verwachte langdurige werkloosheid is waarschijnlijk het gevolg van verdringing op de arbeidsmarkt. In tijden van recessie wordt dat er niet beter op, waardoor verdergaande tweedeling in de stad dreigt, en de meest kwetsbare wijken te maken kunnen krijgen met serieuze leefbaarheidsproblemen.

Het tweede urgente beleidsthema zou erop gericht moeten zijn om dit te voorkomen. Enerzijds door het beter bereikbaar maken van de werklocaties in de (wijde) omgeving, waardoor er voor de hoger opgeleiden in de stad meer geschikte banen binnen acceptabele tijd te bereiken zijn, en verdringing een halt kan worden toegeroepen. Anderzijds door het

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

verkleinen van de afstand tot de arbeidsmarkt van mensen aan de onderkant van die arbeidsmarkt, waardoor jongeren en lager opgeleiden meer mee kunnen profiteren van de kansen die de stad biedt.

Bijlage: Gebruikte indicatoren

In deze bijlage zijn de indicatoren die zijn gebruikt uitgebreid beschreven.

Aantal inwoners

De omvang van de bevolking op 1 januari 2013 (bron: CBS).

Ouderen

Het aantal 65-plussers als percentage van de totale bevolking (bron: CBS).

Aandeel vrouwen

Het aantal vrouwen als percentage van de totale bevolking (bron: CBS).

Gezinnen met kinderen

Aantal gezinnen met kinderen als percentage van het totaal aantal gezinnen (bron: CBS).

Jongeren

Het aantal jongeren tussen 10 en 19 jaar, als percentage van de totale bevolking (bron: CBS).

Allochtonen

Het aantal niet-westerse allochtonen als percentage van de totale bevolking (bron: CBS). Allochtonen zijn alle personen van wie minstens één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf ook in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Autochtonen zijn personen van wie de beide ouders in Nederland ter wereld kwamen, ongeacht het land waar zij zelf zijn geboren. In bijvoorbeeld Australië geboren kinderen van Nederlandse emigranten worden dus niet tot de allochtonen gerekend. De groep allochtonen is door het CBS op grond van het geboorteland van de persoon onderverdeeld in westers en niet-westers, tenzij de persoon in Nederland is geboren. In dat geval is de onderverdeling in westers en niet-westers bepaald aan de hand van het geboorteland van de moeder. Is die ook in Nederland geboren, dan is het geboorteland van de vader bepalend voor de onderverdeling in westers en niet-westers. Tot de categorie niet-westers behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië, met uitzondering van Japan en Indonesië.

Hoogopgeleiden

Het aantal personen met een hoge opleiding (hbo en wo) als percentage van de beroepsbevolking in de gemeente (bron: CBS/EBB).

Bevolkingssamenstelling (demografisch)

Aandeel inwoners in de leeftijdsklasse van respectievelijk 15-24 jaar, 25-34 jaar, 35-44 jaar, 45-54 jaar, 55-64 jaar en 65-plussers. (bron: CBS).

Bevolkingssamenstelling (etnisch)

Het aantal niet-westerse allochtonen als percentage van de bevolking. (bron: CBS).

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid is de geïndexeerde (2002=100) ontwikkeling van het totaal aantal banen in de gemeente. Het gaat hier om banen van werknemers, zelfstandigen zijn hierin niet meegeteld. In 2006 is het CBS overgestapt op een nieuw registratiesysteem dat is gebaseerd op de Polisadministratie welke wordt beheerd door het UWV Werkbedrijf en is gevuld met werknemersgegevens uit de loonaangiften die werkgevers bij de Belastingdienst indienen. Om de vergelijkbaarheid met de tijdreeksen in eerdere Atlassen te continueren is met behulp van LISA-data (www.lisa.nl) voor 2007 een 'las' gemaakt tussen de oude EWL-data van het CBS en de nieuwe regionale werkgelegenheidsdata gebaseerd op de Polisadministratie.

Bereikbaarheid van banen

Bij de bereikbaarheid van banen gaat het om de bereikbaarheid van werk vanuit de gemeente, vanuit het perspectief van de inwoners (huishoudens). Ofwel: hoe goed kunnen mensen die in de betreffende gemeente wonen een gevarieerd aanbod banen in die gemeente en alle andere gemeenten in Nederland bereiken? Daarbij tellen banen die verder weg liggen minder zwaar mee dan banen dichtbij. De bereikbaarheid van banen is gebaseerd op de gemiddelde reistijdwaardering van Nederlandse werknemers. Daarbij is gerekend met werkelijke reistijden (bron: Rijkswaterstaat Data-ICT-Dienst).

Kansen op de arbeidsmarkt

Voor de indicator 'kansen op de arbeidsmarkt' is allereerst het aantal laagopgeleiden, hoogopgeleiden en jongeren in de gemeente genomen. Vervolgens is de beschikbaarheid van werk voor die mensen in de gemeente berekend. Die beschikbaarheid is afgeleid van het aantal mensen per

leeftijdsklasse en opleidingsniveau dat per gemeente gemiddeld in de verschillende sectoren werkzaam is. Op basis van die sectorale structuur is vervolgens bepaald welk deel van de banen in elke gemeente geschikt is voor laagopgeleiden, hoogopgeleiden en jongeren. De beschikbaarheid van banen is niet alleen het aantal banen dat in de gemeenten zelf aanwezig is, maar ook de banen in de regio die binnen acceptabele reistijd te bereiken zijn. De beschikbaarheid van banen in elke gemeente is het zogenoemde ruimtelijke gemiddelde van het aantal banen, op basis van werkelijke reistijden en rekening houdend met files. Vervolgens is berekend welke mensen van buiten de gemeente ook 'in de markt zijn' voor die banen. Voor die concurrentie is vervolgens gecorrigeerd. Het resultaat is een indicator die de kans op een baan voor de verschillende bevolkingsgroepen in de gemeente weergeeft. Bij deze indicator wordt dus geredeneerd vanuit het aanbod van banen: hoeveel banen zijn er beschikbaar ten opzichte van het totale aantal hoogopgeleiden, laagopgeleiden, jongeren, etc.? (bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data CBS, ESRI, AVV).

Werkloosheid

Aantal werklozen als percentage van de beroepsbevolking (bron: CBS/EBB).

Jeugdwerkloosheid

Het aantal jongeren tussen 15 en 24 jaar dat werk zoekt (bron: UWV Werkbedrijf) als percentage van de beroepsbevolking tussen 15 en 24 jaar (bron: EBB/CBS). Het aantal werkloze jongeren tussen 15 en 24 jaar is het aantal zogenoemde niet-werkende werkzoekende jongeren dat is ingeschreven bij het UWV Werkbedrijf. Daarmee is waarschijnlijk een deel van de jeugdwerkloosheid in kaart gebracht. Voor werkzoekende jongeren is inschrijving bij het UWV Werkbedrijf immers geen verplichting of noodzaak omdat werkzoekende jongeren vaak toch geen recht hebben op een uitkering. Het totaal aantal werkloze jongeren uit de EBB blijkt dan ook af te wijken van de cijfers van het UWV Werkbedrijf, maar die bron is ongeschikt voor een vergelijking op gemeenteniveau omdat daarvoor de steekproef te klein is. De omvang van de totale beroepsbevolking tussen 15 en 24 jaar is wel gebaseerd op de EBB van het CBS. Er is een model gebruikt om te corrigeren voor de systematische afwijkingen die in de EBB zitten en schommelingen die niet het gevolg zijn van feitelijke ontwikkelingen. Die correctiemethodiek levert een betrouwbare

beroepsbevolking op en dus een betrouwbare vergelijking tussen gemeenten.

Langdurige werkloosheid

Het aantal langdurig werklozen in de gemeente is het aantal zogenoemde niet-werkende werkzoekenden dat meer dan drie jaar werkloos is (bron: UWV Werkbedrijf). Het aantal langdurig werklozen is genomen als percentage van de beroepsbevolking. De omvang van de totale beroepsbevolking in de gemeente is gebaseerd op de EBB van het CBS. Om te corrigeren voor schommelingen die het gevolg zijn van afrondingen in verband met de geringe steekproefgrootte van de EBB is hiervan het vijfjaargemiddelde genomen.

Zelfstandigen

Aantal zelfstandigen als percentage van het aantal inwoners 15-64 jaar.

Oppervlakte

De totale oppervlakte van de gemeente in hectares (bron: CBS Bodemstatistiek).

Nabijheid natuurlijk terrein

Binnen de categorie natuur is onderscheid gemaakt tussen open (in de zin van geen bos) droog natuurlijk terrein en open nat natuurlijk terrein. Droog natuurlijk terrein bestaat uit duinen, heide, uiterwaarden, en dergelijke. Omdat de nabijheid van duinen vrijwel identiek bleek te zijn aan de nabijheid van de Noordzeekust zijn de duinen uit de indicator voor de nabijheid van droog natuurlijk terrein gelaten. Bij nat natuurlijk terrein moet gedacht worden aan rietvelden, moeras en hoogveen. Met de bijbehorende afstandsvervalcurve is per woonlocatie bepaald hoeveel hectares aan natuurlijk terrein er binnen acceptabele afstand van die woning liggen. Daarvan is het gemiddelde van alle woonlocaties in de gemeente genomen.

Agrarisch terrein

Grond voor tuinbouw, akkerbouw en grasland voor hooi en veeteelt (bron: CBS).

Huizenprijzen

Als indicator voor huizenprijzen is de mediane verkoopprijs in de gemeente en de bijbehorende bandbreedte opgenomen. Op die manier is niet alleen

Een nieuwe foto van Zutphen & omstreken [Atlas voor gemeenten]

het prijsniveau, maar ook de variatie in prijzen binnen de gemeente met die in de andere gemeenten te vergelijken. De ondergrens van de bandbreedte is de laagste prijs van de 90% duurste wijken in de gemeente, de bovengrens van de bandbreedte is de hoogste prijs van de 90% goedkoopste woningen. Als basis voor deze indicator dienden de huizenprijzen per vierkante meter op 4-posities-postcodeniveau (bron: NVM).

Woningvoorraad

De woningvoorraad is gemeten door de samenstelling van het type woningen met een onderscheid naar vrijstaande woningen, appartementen, tussenwoningen en hoekwoningen. (bron: NVM).

Omvang woningen

Gemiddelde woonoppervlakte van woningen (bron: NVM).

Aandeel eengezinswoningen

Het aantal eengezinswoningen als percentage van de woningvoorraad.

Koopwoningen

Het aantal koopwoningen als percentage van de woningvoorraad (bron: Ministerie van WWI).

Vooroorlogse woningen

Het percentage woningen dat is gebouwd voor 1945 (bron: Ministerie van WWI).

Index Overlast & Onveiligheid

Een gewogen samengestelde index die bestaat uit de indicatoren geweldsmisdrijven, overlast door drugsgebruik, overlast door dronken mensen, overlast van jongeren, overlast van omwonenden, vernielingen, bekladdingen, rommel op straat, inbraak in woningen, auto-inbraak en fietsendiefstal. De selectie van de indicatoren voor de index volgt uit een objectieve analyse van het woongedrag van de mensen in de wijk, en geeft aan welke aspecten van leefbaarheid mensen in de wijk zelf belangrijk vinden en in welke mate. Van die indicatoren is een gewogen combinatie gemaakt op basis van de coëfficiënten die aangeven welk effect ze hebben op de waardering voor de woonomgeving.¹⁴ Die index is uitgedrukt in een

¹⁴ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de methode achter die selectie en weging: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2007: Op weg naar Early Warning. Omvang, oorzaak en ontwikkeling van problemen in de wijk (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

waarde die is te interpreteren als: 'het aandeel van de bevolking dat serieus last heeft van problemen op het gebied van overlast, verloedering en onveiligheid in zijn woonomgeving'.

Geweldsmisdrijven

Het aantal geregistreerde geweldsmisdrijven per 1000 inwoners. Geregistreerd betekent: bekend bij de politie, dat wil zeggen schriftelijk vastgelegd in een proces-verbaal, dagrapport of aangifteformulier (bron: CBS/KLPD).

Vernielingen

Het aantal geregistreerde vernielingen per 1000 inwoners. Geregistreerd betekent: bekend bij de politie, dat wil zeggen schriftelijk vastgelegd in een proces-verbaal, dagrapport of aangifteformulier (bron: CBS/KLPD).

Vermogensmisdrijven

Het aantal geregistreerde vermogensmisdrijven per 1000 inwoners. Geregistreerd betekent: bekend bij de politie, dat wil zeggen schriftelijk vastgelegd in een proces-verbaal, dagrapport of aangifteformulier (bron: CBS/KLPD).

Woon aantrekkelijkheid

De woon aantrekkelijkheidsindex laat zien hoe aantrekkelijk een gemeente gevonden wordt om in te wonen. De woon aantrekkelijkheid van een gemeente is gemeten aan de hand van een index waarin acht factoren zijn opgenomen. De factoren hebben in de index elk een eigen gewicht meegekregen. De woon aantrekkelijkheidsindex bestaat, in volgorde van gewicht, uit de bereikbaarheid van banen, het culturele aanbod (podiumkunsten), veiligheid (een gewogen samengestelde index op basis van het aantal geweldsmisdrijven en vernielingen), het aandeel koopwoningen in de woningvoorraad, de nabijheid van natuurgebieden, de kwaliteit van het culinaire aanbod, de aanwezigheid van een universiteit en het historische karakter van de stad (het percentage woningen gebouwd vóór 1945). De selectie van de factoren die deel uitmaken van de woon aantrekkelijkheidsindex en de bijbehorende wegingsfactoren zijn de uitkomst van een objectieve econometrische analyse.¹⁵ Dus niet op basis van een enquête en de subjectieve beleving van mensen, maar op basis van het feitelijke (woon)gedrag. Met een econometrische analyse is dat woongedrag

¹⁵ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers, Nijmegen), hoofdstuk 5.

van economisch kansrijke Nederlandse huishoudens onderzocht. De vraag naar woningen in de gemeenten is in verband gebracht met zoveel mogelijk factoren die op deze vraag van invloed zouden kunnen zijn. Op die manier is onderzocht wat de factoren zijn die de aantrekkingskracht van een stad op kansrijke bevolkingsgroepen bepalen. Bovendien wijst de analyse uit welk gewicht elke factor heeft ten opzichte van de andere factoren. Die factoren met bijbehorende wegingen leveren de woonaantrekkelijkheidsindex op. De bereikbaarheid van banen weegt daarin het zwaarst. Vanuit gemeenten in de Randstad zijn ondanks files meer banen te bereiken dan vanuit gemeenten in de grensregio's. Daarom staan veel gemeenten in de Randstad hoog op de ranglijst van de woonaantrekkelijkheidsindex.

Cultuur

Het aantal theatervoorstellingen en concerten in de gemeente, opgesplitst in drie categorieën: theater, klassieke muziek en popmuziek. Onder de categorie theater vallen toneel, ballet, dans, cabaret, musical. Onder popmuziek vallen ook jazz, lichte muziek en wereldmuziek. Klassieke muziek bevat ook de categorie opera (bron: VSCD, VNPF, Nationaal Popinstituut, Nederland Uitburo). Voor het aanbod podiumkunsten is gebruikgemaakt van het aantal voorstellingen in de theaters en poppodia die aangesloten zijn bij de Vereniging voor Schouwburg- en Concertgebouwdirecteuren (VSCD), de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF) en het Nationaal Popinstituut (NPI), of die zijn opgenomen in het theaterbestand van het Theaterinstituut Nederland (TIN) en de VSCD en waarvoor de data bij de afzonderlijke instellingen verzameld zijn. Het culturele aanbod per gemeente is gecorrigeerd voor het aantal inwoners.

Culinaire kwaliteit

Het kwalitatieve aanbod van restaurants is gemeten aan de hand van het oordeel van de rapporteurs van restaurantgids *Lekker* en de Michelinijds. In de Michelinijds zijn ongeveer zeventig Nederlandse restaurants opgenomen. De restaurantgids *Lekker* presenteert jaarlijks vijfhonderd Nederlandse kwaliteitsrestaurants. Bovendien wordt uit deze vijfhonderd een top 100 samengesteld. Om tot de culinaire kwaliteitsindicator te komen hebben gemeenten per restaurant met vermelding in de *Lekker* één punt gekregen. Vermelding in de top 100 leverde één bonuspunt op, en de eerste plaats nog eens één bonuspunt (in totaal dus drie punten voor het restaurant op de eerste plaats in de *Lekker*). Elke ster in de Michelinijds leverde eveneens een

punt op (een restaurant met drie sterren kreeg dus drie punten, gelijk aan een eerste plaats in de *Lekker* top 100). Al die punten zijn vervolgens opgeteld, zodat feitelijk een gemiddelde is genomen van het oordeel van de *Lekker*-rapporteurs en de Michelin-rapporteurs. De score per gemeente is tot slot gedeeld door de bevolkingsomvang. De kwaliteitsindicator is zo een maat voor de dichtheid van kwaliteitsrestaurants in een bepaalde gemeente. Die indicator is uiteindelijk weergegeven als het aantal culinaire kwaliteitspunten per 50.000 inwoners.

Winkels mode en luxe

Het aantal winkels voor mode en luxe per 1000 huishoudens (bron: Vastgoedmonitor).

Zorg

Het aanbod aan ziekenhuizen, zowel algemene ziekenhuizen als academische ziekenhuizen, categorale ziekenhuizen en psychiatrische ziekenhuizen (bron: Vastgoedmonitor).

Voortgezet onderwijs

Het aantal vestigingen van scholen voor het voortgezet onderwijs (bron: Vastgoedmonitor).

Universiteit

De aanwezigheid van een universiteit.

Historiciteit

Als indicator voor het historische karakter van de woningvoorraad is het aantal Rijksmonumenten (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) als percentage van de totale woningvoorraad opgenomen.

Groen in de wijk

Als bron voor groen in de wijk is het TOP10NL-bestand van het Kadaster genomen. In dat bestand worden de verschillende 'terreinen' in Nederland gedetailleerd afgebakend. De definitie van een terrein is een 'zichtbaar begrensde stuk grond, niet zijnde een van de andere opdelende ruimtelijke objecten (wegdeel of waterdeel). Daarvan zijn enerzijds grasland (parken, plantsoenen en groenstroken) en anderzijds verschillende boomsoorten (boomgaarden, boomkwekerijen, gemengd bos, fruitbomen, loofbomen, naaldbomen en populieren) genomen. Grasland wordt gezien als een

indicator voor de aanwezigheid van parken, plantsoenen en groenstroken in de wijk. De combinatie van de aanwezigheid van verschillende boomsoorten wordt gezien als een goede indicator voor bosjes, perkjes en boomstroken in de woonwijk.

Water in de wijk

Voor binnenstedelijk water is de combinatie genomen van de oppervlakte aan meren en waterloop binnen een buurt/wijk. De bron daarvoor is het TOP10NL-bestand van het Kadaster. In dat bestand worden de verschillende 'waterdelen' in Nederland gedetailleerd afgebakend. Van die 'waterdelen' zijn voor het bepalen van de aanwezigheid van water in de wijk dus de meren en waterloop genomen, omdat daaronder ook vijvers, grachten en sloten vallen.

Overstromingsrisico

Het aandeel inwoners in een gebied met overstromingsrisico. Als indicatie voor het overstromingsrisico dat een bepaalde woonlocatie loopt zijn verschillende maten gebruikt, van simpelweg de ligging van een woning ten opzichte van het niveau van de zeespiegel, tot en met de getroffen gebieden (de woonlocaties met overstromingservaring) van de evacuatie in 1995.

(Gebrek aan) voorzieningen in de woonomgeving

Het voorzieningenniveau in de woonomgeving, ofwel de 'Verschralingsindex', bestaat uit het gemiddeld aantal beschikbare voorzieningen in de directe woonomgeving van de inwoners van de stad. Voor het berekenen van de index zijn zoveel mogelijk voorzieningen meegenomen uit de categorieën sport (atletiekbanen, rolschaats- en skeelerbanen, bowlingbanen, kegelbanen, maneges, draf- en renbanen, fitnesscentra, golfcourses, kunstijsbanen, kunstslibbanen, squashbanen, tennisbanen, voetbalstadions betaald voetbal, zwembaden, sporthallen, buitensportcomplexen), cultuur & uitgaan (bibliotheken, bioscopen, filmtheaters, theaterzalen, musea, cafés), zorg (huisartsen, tandartsen) en winkels (bron: Vastgoedmonitor). Meegeteld zijn de voorzieningen binnen een afstand over de weg van 5,5 kilometer van de woning. Dat is de afstand waarbinnen de voorzieningen in de binnenstad van een Nederlandse stad meetellen voor vrijwel alle inwoners van die stad. Deze maat is (vrijwel) niet meer afhankelijk van de gebiedsindeling en geeft direct weer hoe het staat met het voorzieningenniveau, ongeacht de omvang van de stad en het aantal inwoners of huishoudens. Er is pas sprake van verschraling in een gebied wanneer het aantal voorzieningen onder een bepaald niveau is gedaald.

Daarom is voor het aantal voorzieningen dat boven het gemiddelde van Nederland ligt een score 1 genomen, en voor een aantal voorzieningen dat daaronder ligt de score gedeeld door dat gemiddelde. De 'Verschralingsindex' is de som van die scores per categorie voorzieningen. De vier categorieën – sport, cultuur & uitgaan, zorg en winkels – tellen daardoor even zwaar mee.

Gentrification

Gentrification is een verschijnsel waarbij delen van de stad ineens populair zijn bij bepaalde trendsettende bevolkingsgroepen. Die wijken worden hip en trekken als gevolg daarvan steeds meer mensen aan uit de midden- en hogere inkomensgroepen, die huizen opknappen, de detailhandel stimuleren en daardoor de wijk verder weten op te waarderen. Als indicator voor de mate van gentrification 'van het eerste uur' in de wijken van de steden is de omvang van de homoscene en de kunstenaarsscene genomen. Van die scenes wordt aangenomen dat ze trendsettend zijn.¹⁶

¹⁶ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers, Nijmegen).